

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Cesta Ukrajinců za lepším životem

Nadija Fedorčuk

Bakalářská práce

2020

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Nadija Fedorčuk**
Osobní číslo: **H17046**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Téma práce: **Cesta Ukrajinců za lepším životem**
Zadávající katedra: **Katedra sociální a kulturní antropologie**

Zásady pro vypracování

Studentka zrealizuje terénní výzkum mezi Ukrajinci, kteří migrovali do ČR nebo kteří o migraci uvažují. Bude sledovat faktory, z jakých důvodů občané Ukrajiny opouští svou domovinu a někteří se snaží o vlastní integraci na území ČR. Výzkum zasadí do kontextu historicko-ekonomického vývoje od rozpadu Sovětského svazu, zaměří se též na kulturní a náboženská a další specifika, jež migraci ovlivňují. Pro tuto práci studentka využije metod zúčastněného pozorování, narativních rozhovorů, popř. i polostrukturovaných rozhovorů, převážně v ukrajinském jazyce. Cílem práce bude prohloubit znalosti o migraci Ukrajinců do České společnosti především z perspektivy Ukrajinců. Pracovní verze výzkumné otázky je: z jakých důvodů Ukrajinci migrují či nemigrují ze své země?

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- Bednářová, M. 2001. Kde se zastavil čas. Praha: Adonai.
Bittnerová, D. 2005. Kdo jsem a kam patřím? identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky. Praha: Sofis.
Fidler, J. 2017. Ukrajina. Praha: Ottovo nakladatelství.
Hendl, J. 2016. Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace. Praha: Portál.
Hůlová, P. 2012. Čechy, země zaslíbená. Praha: Torst.
Jirka, L. 2018. Migrace za lepším životem. Etnická návratová migrace ze západní Ukrajiny: Sounáležitost s ukrajinským národem a „vytváření“ krajanů. Praha: Univerzita Karlova.
Letko, P., J. Bašta, T. Spencerová, P. Žantovský, J. Petránek, L. Huďo, S. Novotný, J. Schneider, V. Zacharčenko. 2016. Ukrajina – Dva roky po Majdanu a Oděse. Liberec: Čas.
Soukup, M. 2014. Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii. Praha: UK.
Vacková, J. 2016. Sociální determinanty a jejich vliv na zdraví imigrantů žijících v České republice. V Českých Budějovicích: Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Lada Víková**
Katedra sociální a kulturní antropologie

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2019**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2020**

L.S.

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

PhDr. Adam Horálek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2019

Prohlášení autorky:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 16.3. 2020

Nadija Fedorčuk

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala vedoucí mé práce Mgr. et Mgr. Ladě Vikové za její odborné vedení, velmi přínosné rady a podnětné konzultace. Také bych chtěla poděkovat všem svým informantům za jejich otevřenost a spolupráci, bez nich by se tento výzkum neuskutečnil. Zvláštní díky patří Oksaně, která byla pro můj výzkum klíčovou informantkou, jelikož mi poskytla nejvíce informací.

V neposlední řadě bych chtěla moc poděkovat své rodině a svému příteli za pomoc a podporu, které mi během studia poskytovali.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá migrací a výhradně pak migrací Ukrajinců do České republiky. Práce se zaměřuje na faktory, z jakých důvodů občané Ukrajiny opouští svou domovinu a někteří se snaží o vlastní integraci na území České republiky. Představuje též kulturní, náboženská a další specifika, jež migraci ovlivňují. Výzkum proběhl ve dvou lokalitách v Libereckém kraji a na jihozápadní Ukrajině především formou zúčastněného pozorování a narativních a polostrukturovaných rozhovorů.

KLÍČOVÁ SLOVA

Migrace, pracovní migrace, Ukrajina, integrace

TITTLE

The way of the Ukrainians for a better life

ANNOTATION

This bachelor thesis deals with migration and exclusively migration of Ukrainians to the Czech Republic. The thesis focuses on the reasons why citizens of Ukraine leave their homeland, and some are trying to integrate themselves in the Czech Republic. I also present the cultural, religious and other specifics that affect migration. The research was carried out in two localities in the Liberec Region and in South-West Ukraine, mainly in the form of participating observations and narrative and semi-structured interviews.

KEYWORDS

Migration, labour migration, Ukraine, integration

Obsah

Úvod	9
1 Cíle, výzkumné otázky	11
2 Metodologie	12
2.1 Metody	12
2.2 Terén	13
2.3 Informanti	15
2.4 Otázky pro informanty	17
2.5 Průběh výzkumu	18
2.6 Zpracování dat	20
2.7 Sebereflexe	24
2.8 Etika výzkumu	25
3 Teoretické vymezení	26
3.1 Push – Pull	26
3.2 Neoklasická ekonomie	27
3.3 Nová ekonomie migrace	27
3.4 Teorie světového systému	28
3.5 Teorie sítí (Network theory)	28
4 Ekonomická situace na Ukrajině	30
4.1 Mzdy	31
4.2 Pracovní příležitosti	31
4.3 Školství	33
4.4 Infrastruktura	34
4.5 Korupce	35
4.6 Zdravotnictví	36

5 Náboženství a kulturní zvyklosti.....	37
5.1 Příbuzenské vztahy na Ukrajině	39
6 Politická situace.....	41
6.1 Ukrajinská povstalecká armáda (UPA)	41
6.2 Nezávislost Ukrajiny a Oranžová revoluce	43
6.3 Euromajdan.....	44
6.4 Anexe Krymu a nepokoje v Oděse	45
6.5 Válka na východní Ukrajině	46
6.6 Evropská unie nebo Rusko? A nový prezident Volodymyr Zelenskyj.....	47
7 Migrace.....	48
7.1 Vízum, trvalý pobyt a občanství.....	48
7.2 Důvody k migraci	49
7.3 Integrace	52
7.4 Problémy spojené s migrací.....	52
8 Shrnutí výzkumu	54
9 Závěr.....	56
Seznam literatury.....	58
Přílohy	61

Úvod

Ve své bakalářské práci jsem se rozhodla zabývat se migrací Ukrajinců do České republiky. O toto téma se zajímám již poměrně dlouhou dobu. Již dříve jsem se v rámci neformálních rozhovorů zabývala tím, jak se obyvatelům Ukrajiny žije v jejich zemi. Co vede tamní obyvatele k opouštění své vlasti a co stojí za nepříznivou ekonomikou této země.

Téma jsem si zvolila, protože je mi velmi blízké: je spojeno s mou ranou zkušeností z dětství. Na Ukrajině jsem se narodila, nějakou dobu zde také žila a doposud tuto zemi pravidelně navštěvuji. Velice mě zajímalo, jaká je zkušenost lidí s migrací. Já sama jsem proces migrace zažila, ale bylo mi pouhých šest let, a z toho důvodu jsem to nevnímala tolik, jako například moje matka, která musela obstarat vše potřebné, abychom mohly Ukrajinu opustit. Když jsme zpětně hovořily o tom, jak celý ten proces vnímala ona, tak jsme se shodly, že to nebylo jednoduché.

Jelikož mám v České republice jak příbuzné z Ukrajiny, tak i ukrajinské přátele, kteří žijí výhradně v České republice a na Ukrajinu jezdí jen zřídka, informantů jsem měla dostatek. Mě ovšem zajímal také pohled z druhé strany problému: jak se na migraci dívají Ukrajinci, kteří nemají dostatečné finanční prostředky, zdraví nebo jen nechtějí odjet do zahraničí ať už za prací tak i možná za lepším životem? V průběhu svého studia jsem si kladla i takovéto otázky. Proto jsem se rozhodla věnovat se výzkumu nejen v České republice, ale i na Ukrajině.

Pro svou bakalářskou práci jsem se rozhodla zjistit názory Ukrajinců žijících v České republice na samotnou Ukrajinu. Také mě zajímal jejich pohled na náboženství, ekonomiku, politickou situaci a mnoho dalších témat, které jsou pro celkové uchopení výzkumu velmi důležité. Při rozhovorech s Ukrajinci, kteří se rozhodli z jakýchkoliv důvodů zůstat na Ukrajině, jsem se zajímala o jejich finanční situaci a zda mají někoho z rodiny v zahraničí. Chtěla jsem se také dozvědět, jaký mají názor na migraci, ale například i na politickou situaci země. Jako Ukrajinka, hovořící ukrajinsky jsem neměla potíže vyslechnout jejich příběhy a ukázat jim, že mám k jejich životním postojům respekt a chci jim porozumět.

Mou motivací bylo přinést reálný pohled na způsob života a na důvody migrace. Mým cílem není Ukrajinu nijak hanit. Je to ostatně má vlast. Setkala jsem se s tím, že mnoho lidí neví, co život na Ukrajině obnáší. Jaká je například výše platů lidí, kterým se poštěstí si najít práci. Z těchto důvodů jsem se rozhodla pomocí rozhovorů, a také zúčastněného pozorování,

přiblížit reálný život na Ukrajině. Vedlejším motivem mé bakalářské práce bylo (vedle prohloubení poznatků a samotné migraci) také přiblížit situaci ukrajinských migrantů zájemcům o tuto oblast v ČR. „Problematika integrace přistěhovalců patří v sociálních vědách k živým tématům již od první poloviny dvacátého století“ (Hloušek 2007: 365). Pro mnoho Ukrajinců bylo mnohdy nepopsatelně těžké se integrovat do nové země, do nové kultury a začít žít jinak, což si mnoho lidí neuvědomuje.

Práce je členěna do devíti hlavních kapitol. Nejdříve jsem popsala cíle své bakalářské práce. Dále jsem popsala použité metody či informanty v rámci kapitoly metodologie. Dále jsem se věnovala tématům, které souvisí s migrací – ekonomická situace, náboženství a politická situace. Práce pokračuje nejdůležitější kapitolou, kde jsem se zabývala samotnou migrací. V této kapitole jsem popsala celkový proces od rozhodnutí, vyřizování dokladů až po získání občanství. Následují závěrečné kapitoly, kde jsem shrnula výzkum a snažila se zodpovědět mé výzkumné otázky.

1 Cíle, výzkumné otázky

Cílem mé bakalářské práce je pomocí empirického výzkumu zmapovat problematiku migrace Ukrajinců do České republiky. Představit čtenářům celkový pohled na Ukrajinu pohledem Ukrajinců, kteří se z jakýchkoliv důvodů rozhodli svou zemi opustit a představit faktory, jež migraci ovlivňují. Analyzovat potíže při integraci, se kterými se občané Ukrajiny potýkají a jimž musí každý den čelit.

Snažím se odpovědět na následující výzkumné otázky:

- Z jakých důvodů Ukrajinci migrují či nemigrují ze své země?
- Jakým způsobem se změnil život Ukrajinců po migraci do České republiky?

2 Metodologie

2.1 Metody

Sběr dat jsem prováděla formou kvalitativního výzkumu, kdy jsem využila narativních a polostrukturovaných rozhovorů. „Termín kvalitativní výzkum zahrnuje řadu teoretických, epistemologických, metodologických a metodických linií, přístupů a pozic a je doménou řady humanitních a sociálních věd“ (Pavlásek 2014: 7). Na rozdíl od kvantitativního výzkumu je ten kvalitativní založen na menším počtu informantů a podle Hendla neexistuje obecně platný vzorec, jak kvalitativní výzkum realizovat (Hendl 2005: 49). Důležité je si správně zvolit téma výzkumu a stanovit si výzkumné otázky. Výhodou je také to, že je výzkum „pružný“ a výzkumné otázky je možné přehodnotit, dle analýzy získaných dat.

„Hlavní skupinou metod sběru dat v empirickém výzkumu tvoří naslouchání vyprávění, kladení otázek lidem a získávání jejich odpovědí“ (Hendl 2005: 164). Právě proto jsem se rozhodla využít narativních a polostrukturovaných rozhovorů. Při narativním rozhovoru není informant nucen odpovídat na otázky, ale je spíše povzbuzován k volnému vyprávění. Sama musím uznat, že ti informanti (spíše Ukrajinci žijící v ČR), kteří mi vyprávěli svůj příběh, mi dali více informací, které jsem využila při výzkumu. Při narativních rozhovorech jsem se nejdříve snažila získat si důvěru informantů neformálním rozhovorem a následně jsem je poprosila o to, zda by mi řekli celý příběh, který se týká migrace a života v Dolině¹. Do vyprávění jsem příliš nezasahovala, ale snažila jsem se informanty vést, abychom příliš neodbíhali od výzkumu. Další metodou byly pro mě polostrukturované rozhovory, kterých jsem využívala ve chvíli, kdy informanti nebyli natolik otevření, abych je přiměla k naraci. K polostrukturovaným rozhovorům jsem měla předem připravené otázky, které jsem si rozdělila podle lokality výzkumu².

Výzkum jsem se rozhodla realizovat ve dvou lokalitách: jednak v Libereckém kraji, kde jsem se snažila o sběr dat s Ukrajinci, kteří žijí v České republice, a dále na jihozápadní Ukrajině, kde jsem realizovala rozhovory s Ukrajinci, kteří se rozhodli zůstat ve své zemi.

¹ Z důvodu anonymizace informantů jsem jim dala jiná jména, aby bylo zřejmé, na kterého informanta odkazuji. Obci na Ukrajině jsem dala fiktivní název „Dolina“, aby bylo jasné, na jakou lokalitu svého výzkumu odkazuji.

² Viz podkapitola otázky pro informanty

Výzkum probíhal právě ve dvou lokalitách, abych lépe dokázala definovat příčiny migrace a mohla na proces nahlížet ze dvou stran (Soukup 2014: 97-103).

Také jsem využívala techniku zúčastněného pozorování, kterou definoval Bronislaw Malinowski. „Občas je pro etnografa dobré odložit fotoaparát, blok a tužku a připojit se k tomu, co se právě děje“ (Malinowski 1922: 21). I toto aktivní zapojení do probíhajícího dění bylo jedním z mých prostředků, jak se dozvídat kontext, moci sledovat okolnosti, v nichž se postoje k migraci či setrvání utváří. Samozřejmě, že rozhovory hrály při mém výzkumu klíčovou roli, ale bylo pro mě důležité si všimnout i každodenního života na Ukrajině. Při sběru dat jsem si vedla nezávisle na jiných typech záznamu terénní deník, který mám stále uložen a mohu se ke svému výzkumu i nadále vracet. Psala jsem si do něj poznámky k rozhovorům i různé postřehy, které by mohly být přínosné pro mou práci (Soukup 2014: 92).

2.2 Terén

„Při vstupu do terénu se musí antropolog adaptovat na zkoumané prostředí, musí se přizpůsobit novým podmínkám a osvojit si nové vzorce chování“ (Budilová 2015: 12). To pro mě nebylo moc složité, prostředí obou skupin informantů jsem důvěrně znala, ale občas jsem se setkala s tím, že moje navyklé vzorce chování (ovšem i v roli výzkumnice) byly odlišné oproti prostředí, kde byl výzkum realizován. Například jsem zvyklá zdravit pozdravem „Dobrý den.“ Na Ukrajině se takto lidé ale nezdraví, což jsem si hned neuvědomila. Typický pozdrav v Dolině je „Sláva Ježíši Kristu“. Musím také přiznat, že se u mě při výzkumu objevil kulturní šok, který popsal americký kulturní antropolog Harvey Russell Bernard. Bernard definoval kulturní šok jako psychickou dezorientaci a stress či frustraci, kterou prožívají lidé, kteří se snaží adaptovat na určité prostředí. Většinou antropolog nabývá pocitu, že ho informantí mezi sebou nechťejí (Bernard 2006: 380). U mě se ale kulturní šok projevoval tím, že mě leccos iritovalo. Například to, že mi obyvatelé moc nevěřili, když jsem s nimi hovořila o svém studijním oboru: mávli nad tím rukou a řekli, že ze mě stejně nic nebude. Také při rozhovorech s informanty na téma náboženství či politická situace jsem se skoro vždy dočkala stejné odpovědi, že je to všude stejné (Bernard 2006: 380).

První část mého výzkumu jsem realizovala v regionu, kde žijí doposud. Jedná se konkrétně o Liberecký kraj a okolí města Český Dub, kde žije a pracuje mnoho Ukrajinců³ a i menší část mé rodiny z Ukrajiny⁴. Mnoho Ukrajinců, kteří žijí v okolí Českého Dubu, pochází právě z Ivano-Frankivské oblasti, či z jiné části Zakarpatské Ukrajiny. Proto jsem se také rozhodla se orientovat právě na Liberecko. Druhou část výzkumu jsem realizovala v Ivano-Frankivské oblasti. Ivano-Frankivská oblast leží na jihozápadě země. Tato oblast má celkovou rozlohu 13 900 km² s celkem 1 381 700 obyvateli. Jak již název napovídá, hlavním městem tohoto regionu je Ivano-Frankivsk. Je to velice rozmanitý region, jehož hranici na jihozápadě tvoří hřebeny Karpat a severovýchodní hranici tvoří částečně řeka Dněstr. Oblast sousedí na jihu s Rumunskem. V tomto regionu se rovněž nachází menší obec, kde jsem prováděla druhou část mého výzkumu, tedy rozhovory s Ukrajinci, kteří žijí na území Ukrajiny. Migrace z této oblasti byla vždy silná, ČR se snaží migraci regulovat tím, že v roce 2000 byla zavedená vízová povinnost mezi Českou republikou a Ukrajinou (Uherek 2004: 101–102). Konkrétní obec, kde jsem realizovala výzkum, jsem se rozhodla anonymizovat a nazvala jsem ji „Dolina“. Dolina má 3 438 obyvatel, na Ukrajině je tato obec označována jako vesnice. O Dolině lze říci, že je spádovou obcí pro okolní menší obce, jelikož je tam škola, ale také i lékařka⁵ a samozřejmě jsou obchody.

V Dolině jsem se narodila a strávila jsem tam značnou část svého dětství, kdy moje matka odjela do Čech za prací a já zůstala na Ukrajině s prarodiči. Proto si myslím, že k této problematice mám poměrně blízko. Jak jsem již zmínila, tak na Ukrajinu jsem se pravidelně vracela z důvodu návštěv příbuzných, ale také i z toho důvodu, že jsem už tehdy měla jasno, že bych chtěla o Ukrajině napsat nějakou práci. Mým cílem je přiblížit, jak na Ukrajinu nahlíží lidé, kteří tam žili a svou zemi opustili, a současně i lidé, kteří v této zemi zůstávají. Rozhodla jsem se proto, že o všem budu psát nejen na základě literatury a rozhovorů, ale také na základě mých vlastních zkušeností s touto zemí (Fidler 2017: 98).

³ V okolí Českého Dubu je mnoho firem, které nabízejí pracovní pozice pro Ukrajince.

⁴ Žije zde moje kmotra s rodinou, tématu příbuzenství se budu věnovat v samostatné kapitole.

⁵ Viz informantka Marie

2.3 Informanti

Celkem jsem realizovala 12 rozhovorů, které jsem rozdělila do dvou skupin, podle již zmíněných lokalit výzkumu. Jména informantů jsou fiktivní z důvodu anonymizace a lepší orientace.

Mou cílovou skupinou byly Ukrajinci ve věku od 15 do 70let, kteří mají nějakou zkušenost s migrací, či mají někoho v rodině, kdo odjel do zahraničí. Z výčtu je zřejmé, že je mezi mými informanty více žen než mužů. Je to z toho důvodu, že se mi s ženami komunikuje lépe než s muži a hlavně proto, že mezi ukrajinskými přáteli mám také více žen. Jsem si vědoma toho, že výsledky výzkumu mohou být tímto faktorem silně ovlivněny.

Ukrajinci, kteří žijí na území ČR:

Oksana, které je 40 let, žije v České republice již 20 let. Nejdříve odjela za prací, o které se dozvěděla od přátel. Nyní má dvě děti, žije zde trvale a má české občanství. Pracuje v automobilovém průmyslu.

Ljuba v dubnu oslavila své 62. narozeniny, do ČR odjela na popud své dcery, která chtěla mít svou matku na blízku. Žije zde cca 14 let a pracuje v místní továrně na plastové výrobky. Ljuba je matka Oksany.

Katja nedávno oslavila 22. narozeniny. V České republice žije 15 let a studuje zde vysokou školu. Katja je dcera Oksany a vnučka Ljuby.

Anna je žena, které je 28 let a do ČR odjela se svou matkou a sestrou. Nyní je na mateřské dovolené a má první dítě.

Volodymyr je muž ve věku 35 let. Jezdí do ČR za prací. Většinou na tři měsíce a pak se opět vrátí na Ukrajinu. Za prací poprvé přijel před rokem. Má na Ukrajině ženu, která se s ním střídá v pobytu v ČR. Tři měsíce je tady ona a tři měsíce on. Mají dvě děti ve věku pěti a osmi let.

Ivan je muž, kterému je 45 let. V ČR žije 20 let a pracuje na stavbách. Má ženu též Ukrajinku a syna, kterému jsou dva roky. Ivan tráví více času v Čechách, rodina žije v Dolině.

Ukrajinci, kteří se rozhodli zůstat na Ukrajině:

Ruslana je žena, ve věku 27 let. Pracuje v kavárně jako číšnice a má dvě děti.

Dmitrij je muž, kterému je 40 let. Momentálně je bez zaměstnání. Žije se svou matkou.

Marie je žena, které je 31 let. Pracuje jako praktická lékařka a má dvě děti, dceři je devět let a synovi jsou tři roky. Je to manželka Vasila.

Olja je žena ve věku 60 let. Je již v důchodu a je vdova. Má dvě děti. Má čtyři vnoučata a všichni žijí v Dolině.

Nad'a je žena, které je 28 let. Pracuje jako lektorka akrobatických tanců na Ukrajině.

Vasil je muž kterému je 35 let, je bez zaměstnání, tudíž nemá žádný příjem. Má dvě děti.

Vasil je manžel Marie.

2.4 Otázky pro informanty

Jelikož mám ve své bakalářské práci rozdělen výzkum do dvou lokalit, tak jsem stejně tak rozdělila otázky pro mé informanty. Dlouho jsem přemýšlela nad tím, jak konkrétní kladené otázky co nejlépe formulovat, aby obě skupiny otázek vedly ke stejnému cíli, protože jsem chtěla mít co nejkomplexnější obraz o situaci z obou stran, ale nebylo možné pokládat úplně identické otázky v obou lokalitách. Ukázalo se jako nutné zpracovat zvlášť otázky pro Ukrajince, kteří žijí v České republice, a zvlášť otázky pro Ukrajince, kteří žijí na Ukrajině. Snažila jsem se zjistit i například to, jaký názor mají Ukrajinci na to, že většina mladých⁶ lidí odjíždí do zahraničí za prací a mnohdy se do své rodné země nikdy nevrátí. Také mě zajímalo, zda se Ukrajinci žijící v České republice zajímají o dění na Ukrajině, o politickou situaci atp. Tyto otázky mi sloužily spíše jako pomůcka k tomu, abych se lépe orientovala v tématech, o které se chci zajímat. V případě, že informanti byli dostatečně otevření k těmto tématům, ptala jsem se i na jejich celkový životní příběh. Z těchto hloubkových rozhovorů/narativních vyprávění se mi podařilo získat hlubší vhled a lépe porozumět i postojům těchto mých informantů k migraci a k zemi, v níž žijí.

Otázky pro Ukrajince, kteří zůstali ve své zemi:

1. Proč jste se rozhodl/a zůstat na Ukrajině?
2. Pracoval/a či žil/a jste někdy v zahraničí?
3. Nelákalo Vás někdy poznat i jinou zemi?
4. Přemýšlel/a jste o tom někdy i z ekonomických důvodů?
5. Je z Vaší rodiny někdo, kdo žije či pracuje v zahraničí?
6. Z jakého důvodu si myslíte, že Ukrajinci opouští svou zemi?
7. Jaký máte na to názor?

⁶ Podle údajů z ČSÚ je v ČR nejvíce Ukrajinců ve věku 20–39 let, celkem 61 771 Ukrajinců.

Otázky pro Ukrajince, kteří žijí či pracují v ČR:

1. Jak dlouho jste v České republice?
2. Co Vás vedlo k tomu, abyste svou zemi opustil/a?
3. Máte na Ukrajině rodinu?
4. Jezdíte někdy na Ukrajinu, popřípadě jak často?
5. Litujete toho, že jste odjel/a do České republiky?
6. Cítíte se více jako občan České republiky nebo Ukrajiny?
7. Přátelíte se spíše s Ukrajinci nebo se snažíte přizpůsobit novému prostředí a nové kultuře v ČR?
8. Co si myslíte, že vede Ukrajince k tomu, aby odjeli do České republiky?
9. Jste věřící? Jaký máte názor na to, že je na Ukrajině většina lidí věřících?
10. Sledujete situaci na Ukrajině? Jaký máte na její vývoj názor?

2.5 Průběh výzkumu

Svůj výzkum jsem započala výběrem tématu a zadáním bakalářské práce. Poté jsem si ve spolupráci s vedoucí práce stanovila výzkumné otázky a následně otázky pro informanty. Dále jsem si nastudovala literaturu a také jsem hledala informanty. Výzkum jsem realizovala ve dvou lokalitách. V Dolině rozhovory probíhaly v ukrajinském jazyce, volba jazyka zde byla jasně dána, protože informanti česky nehovořili. Naopak v České republice jsem realizovala rozhovory převážně v českém jazyce, protože většina mých informantů ovládá češtinu lépe, jeden rozhovor byl však v ukrajinském jazyce s informantkou Ljubou, protože s ní hovořím ukrajinsky vždy. V ČR můj výzkum probíhal od 1. 8. 2019 do 31. 8. 2019. Nechala jsem si na výzkum dostatek času, abych měla jistotu, že najdu dostatek informantů a budu mít čas na zpracování rozhovorů. V Dolině jsem vlastní výzkum realizovala od 8. 7. 2019 do 21. 7. 2019. Času v Dolině jsem měla méně, ale intenzivně jsem se věnovala výzkumu, abych vše řádně stihla. Kromě toho jsem mohla čerpat ze svých zkušeností z Ukrajiny, a to prostřednictvím retrospektivních vzpomínek zaznamenaných do terénního deníku, ale též ze zkušeností mých informantů ze života na Ukrajině. Tímto způsobem jsem se snažila o pochopení a vytvoření celkového obrazu toho, jak je na migraci nahlíženo více

aktéry. V Dolině jsem také pořídila několik fotografií, které jsem zahrnula do příloh v mé práci. V Obou lokalitách jsem si vedla terénní deník, kam jsem si zapisovala různé postřehy a data k výzkumu.

Při sběru dat s Ukrajinci, kteří se rozhodli opustit svou zemi a žijí v České republice jsem získala celkem šest rozhovorů. Tři rozhovory byly pro mě klíčové, jelikož jsem s informanty i po skončení rozhovoru byla nadále v kontaktu a mohli mi v průběhu psaní práce objasnit a vysvětlit vše, čemu jsem plně nerozuměla, ale co bylo pro mou práci důležité. Informanti byli velmi vřelí a rádi mi odpověděli na všechny mé dotazy, a i na ty, které nebyly psané na předem připraveném seznamu otázek. Každému z informantů jsem před samotným rozhovorem vždy tento seznam otázek pro polostrukturované rozhovory vytiskla, část informantů mě o to přímo požádala. Sloužilo to pro lepší orientaci v otázkách a tématech rozhovoru. Někteří informanti byli natolik otevření, že mi vyprávěli celý svůj životní příběh, kde jsem se dozvěděla mnoho informací, které ještě více prohloubily moje téma a obohatily jeho zpracování.

Na rozhovorech jsme se vždy domlouvali předem: naplánování místa a termínu konání rozhovoru jsem nechala na informantech, snažila jsem se maximálně přizpůsobit jejich možnostem. Většinou jsem za nimi jela já a setkávali jsme se v neformálním prostředí a ve většině případech u informantů doma. Všechny rozhovory probíhaly v neformálním duchu, kdy jsme si popovídali například i o tom, proč jsem se rozhodla psát práci na téma migrace Ukrajinců, nebo i o tom, co si z Ukrajiny pamatujeme.

Na Ukrajině, kde jsem se narodila a vyrůstala, jsem realizovala celkem šest rozhovorů. Mnoho mých informantů nechápal, proč se jich vlastně na ty otázky ptám, proto jsem se poučila a před každým rozhovorem jsem vysvětlila můj studijní obor a téma mé bakalářské práce. Rozhovory probíhaly velmi podobně jako v první lokalitě. I zde jsem za informanty jezdila já a domlouvala se s nimi dopředu. Někdy se mi ale zdálo, že informanti nejsou otevření natolik, aby mi sdělili i něco navíc. Většinou mi striktně odpovídali na otázky a ve většině případů jednou větou. Co bylo důvodem, že informanti na Ukrajině byli méně sdílní než ti v České republice, mi dodnes není jasné. Možná byl důvodem strach nebo nedůvěra k tomu, kde údaje zveřejním. Některé informanty se mi však podařilo rozmluvit a zjistila jsem zajímavé informace, které byly pro mou práci velice přínosné.

U všech informantů jsem se nejdříve zeptala na souhlas s rozhovorem a dále jsem nechala na informantech, zda bude rozhovor nahráván či nikoliv. Celkem jsem nahrála

6 rozhovorů a nahrávky mám uložené. Také jsem jim vždy vysvětlila, proč jsem se rozhodla realizovat právě tento výzkum a ujistila je, že budou v mé práci anonymizováni (Soukup 2014: 97-103). Složitější fáze výzkumu nastala v Dolině, kde jsem musela informantům vysvětlovat, z jakých důvodů výzkum realizuji a jaký obor studuji. Na rozhovorech jsem se vždy domlouvala předem a vždy jsem se jim jejich čas snažila kompenzovat aspoň nějakou drobností.

Po skončení výzkumu v terénu jsem si vyhradila dostatek času, abych mohla udělat přepis rozhovorů, následně jsem začala s psaním mé bakalářské práce. Přepis rozhovorů a poznámky do terénního deníku jsem si psala v českém jazyce, protože nejsem zvyklá psát azbukou. Překlad rozhovorů jsem konzultovala s informantkou Oksanou, která mi pomohla vše správně přeložit. Ke konzultacím jsem se přiklonila z toho důvodu, abych překladem nepřišla o důležitá data z výzkumu a nedošlo k nepochopení.

2.6 Zpracování dat

Jak jsem se již v předchozí podkapitole zmiňovala, vedla jsem si terénní deník, kam jsem si psala poznámky k výzkumu a také rozhovory, v případě, že si informant nepřál nahrávání. Pro přehlednější analýzu výzkumu jsem se rozhodla vytvořit tabulky se základními daty o informantech, rozhodla jsem se informanty rozdělit dle toho, kde žijí. V první tabulce jsou data z rozhovorů s Ukrajinci, kteří žijí v ČR. Hlavním tématem mého výzkumu byla migrace, proto jsem se ptala na další aspekty, které s migrací souvisí. Důležité pro mě bylo, jak vidí ekonomickou a politickou situaci, zda právě toto byly důvody, proč zemi opustili. Zda jsou věřící a jaký vliv měla (či má) jejich náboženská přesvědčení na vlastní postoj k migraci. Jelikož jsem realizovala kvalitativní výzkum, informantů je menší počet, než by tomu bylo u kvalitativního výzkumu. Do tabulky jsem zařadila všechny informanty, kteří mi poskytli součinnost k rozhovorům.

„Ve výzkumu používáme několik základních kvalitativních plánů výzkumu. V pedagogických případových studiích se snažíme popsat a pochopit složitost daného případu. Studium několika případů nám může pomoci generovat teorii o procesech, které určují podobné případy“ (Hendl 2006: 4). Já jsem se soustředila na hlavní téma mého výzkumu a na základě toho, jsem se snažila definovat důvody k migraci či naopak důvody toho, proč zůstávají ve své zemi. Data jsem se samozřejmě snažila zpracovat tak, aby byly co nejvíce komplexní.

Tabulky nejsou identické, vycházela jsem hlavně z otázek, které jsem měla připravené pro rozhovory, a proto je pořadí v tabulkách jiné. Myslím si také, že například náboženství má pro výzkum jinou váhu u Ukrajinců žijících v ČR než u Doliňanů, protože mě zajímalo, zda migranti dodržují kulturní vzorce a zvyky, které mají ze své rodné země. U migrantů v ČR jsem se zajímala i například o to, zda se snaží o integraci. Ale na tuto otázku jsem se nemohla ptát v druhé lokalitě. Ačkoliv jsem se v obou lokalitách zabývala převážně stejnou problematikou – migrací a aspekty ovlivňující migraci, bylo pořadí otázek jiné. Také v druhé tabulce jsem přidala kolonku zaměstnání. Rozhodla jsem se ji zařadit hlavně proto, aby bylo jasné, že většina mých informantů, kteří nemigrovali, mají na Ukrajině zaměstnání. Samozřejmostí je také to, že v Dolině jsem se ptala hlavně na to, jak vidí občané odliv obyvatel a jaký mají na tento proces názor, kdežto u migrantů mě zajímalo, jestli migraci vidí pozitivně, či spíše litují toho, že opustili svou zem.

Jméno, věk:	Místo bydliště:	Důvod migrace:	Integrace:	Náboženství:	Politická situace na UKR:	Litoval/a někdy toho, že odjel/a?	Příbuzní na Ukrajině:
Oksana 40 let	ČR	Ekonomická situace	Ano	Nevěřící	Nesleduje	Zpočátku litovala, teď už ne	V Dolině ano, bez kontaktu
Ljuba 61 let	ČR	Sloučení rodiny	Částečná	Věřící	Nesleduje	Občas ano	V Dolině, bez užšího kontaktu
Katja 22 let	ČR	Sloučení rodiny	Ano	Nevěřící	Sleduje	Nikdy	V Dolině, rodina ji vydělila
Anna, 28 let	ČR	Ekonomická situace	Ano	Věřící, spíše ze zvyku	Nesleduje	Ne	Nedaleko Doliny, občas se navštěvují
Volodymyr 35 let	ČR a Dolina	Ekonomická situace	Spíše ne	Věřící	Sleduje a zajímá se o dění	Občas ano, kvůli dětem	Rodina v Dolině do ČR jezdí za prací
Ivan 40 let	ČR	Ekonomická situace	Ano	Věřící	Sleduje	Ne	Ne, příbuzní jsou v ČR

Tabulka 1 – Ukrajinci žijící v ČR

Jméno, věk:	Místo bydliště:	Zaměstnání:	Zvažoval/a možnost migrace?	Důvody, proč nemigroval/a:	Má někoho v rodině, kdo je v zahraničí?	Náboženství:
Ruslana 28 let	Dolina	Číšnice v kavárně	Ano	Kvůli dětem	Ano, matka, bratr a manžel v ČR	Věřící
Dmitrij 40 let	Dolina	Nemá práci	Ano, pracoval v ČR a v Polsku	Neudržel si nikde práci, proto zůstal v Dolině	Ano, jeho teta	Věřící
Marie 31 let	Dolina	Lékařka na místním obvodu	Ne	Nikdy nad tím nepřemýšlela	Matka pracuje v USA, rodině posílá peníze	Věřící
Olja 60 let	Dolina	V důchodu	Ne	Protože si myslí, že v jejím věku nenajde práci	Ano, sestra	Věřící
Nadža	Lvov	Trenérka akrobatických tanců	Ne	Má práci a cestuje po světě	Ne	Věřící
Vasil	Dolina	Nemá práci	Ano, dříve pracoval v ČR	Kvůli rodině	Ano, tchýně	Věřící

Tabulka 2 – Ukrajinci žijící na Ukrajině

Přepsané rozhovory jsem si rozdělila na jednotlivá témata a využila metodu kódování. „Kódováním se rozumí rozkrytí dat směrem k jejich interpretaci, konceptualizaci a nové integraci“ (Hendl 2005:246). Já jsem ve své práci využila otevřeného kódování, kdy jsem

pečlivě pročítala přepisy rozhovorů a témat a přiřazovala k nim označení. Témata jsem vybírala dle otázek pro informanty.

2.7 Sebereflexe

Myslím si, že jsem výzkum z počátku podcenila, jelikož jsem si myslela, že když jsem v obci na Ukrajině žila a vlastně mě tam skoro všichni znají, tak to nebude tak těžké získat informanty pro rozhovory. Možná jsem to tak trochu brala jako samozřejmost. Proto si myslím, že bych příště postupovala v jistých krocích jinak. Udělala jsem chybu v tom, že jsem k rozhovorům přistupovala poněkud lehkovážně, myslela jsem si, že jako k Ukrajince ke mně budou mít informanti sdílní a rozhovory budou jednoduché. Někdy rozhovory probíhaly dost „kostrbatě“. Jak jsem se již zmínila, tak někteří informanti v ukrajinské obci nebyli příliš sdílní a přes všechny moje snahy se mi ne všechny podařilo přimět k lepší komunikaci. Terén jsem určitě „nespálila“. Všem informantům jsem se nějakým způsobem za poskytnutí rozhovoru odměnila a loučili jsme se v dobré atmosféře. Přesto věřím, že při dalších příležitostech výzkumu na Ukrajině půjde vše lépe. Poučena z tohoto prvního rozhovoru bych více času věnovala budování vzájemné důvěry, aby mí informanti byli otevřenější, popř. bych se pokusila většinu dat získat při zúčastněném pozorování, kdy mi informanti sdělovali své zkušenosti snáze než při realizaci rozhovoru.

Přesto si však myslím, že jsem při rozhovorech získala zajímavé informace a přistupovala jsem k nim s pokorou a úctou. Všem informantům jsem vysvětlila, proč se jich budu ptát na otázky a po vysvětlení mi vždy sdělili, že mi rádi pomohou. Výzkum byl pro mě pozitivní, jelikož jsem zjistila, že mnoho lidí, jak ti, kteří žijí na Ukrajině, tak i ti, kteří migrovali do ČR, má podobné zkušenosti jako já a zažívali i podobné situace. Také jsem si uvědomila, že vyslechnout příběh někoho, koho znáte, ale nevíte, co si prožil, bývá velmi zajímavé a mnohdy i složité. Sama jsem byla překvapená, kolik si toho mí informanti prožili. Když informantka Anna hovořila o tom, jak pro ni bylo těžké se adaptovat na nové prostředí a kolik nocí proplakala, byla jsem opravdu překvapená. Informantka Katja mi vyprávěla svůj životní příběh, kdy ji kvůli penězům doslova vydělila její rodina na Ukrajině, neměla jsem ani tušení, že se něco takového může stát.

2.8 Etika výzkumu

Jelikož máme etický kodex, který musí znát každý antropolog, tak i já jsem se toho držela. Etický kodex jsem si prostudovala před výzkumem, abych věděla, na co si dát při výzkumu pozor. A celé znění jsem našla v knize od Martina Soukupa: *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii* (Soukup 2014:131-137). Snažila jsem se neuškodit svým informantům, ale ani lokalitám, kde jsem výzkum prováděla. Také jsem jim vždy vysvětlila můj studijní obor a samozřejmě záměr mého výzkumu. Informanti se mohli svobodně rozhodnout, zda se mého výzkumu budou účastnit, či nikoliv. Dalším bodem byl vždy souhlas, jak s nahráváním, tak i se zpracováním dat. Vždy jsem informanty ujistila, že budou anonymizováni, což jsem také důsledně v celé práci dodržela: informanty i obec na Ukrajině uvádím pouze pod fiktivními jmény. Český Dub jsem uvedla pod pravým názvem, protože je tam mnoho Ukrajinců, takže je neohrozím. Snažila jsem se předejít etickým konfliktům a střetům zájmu. Vůči názorům a rozhovorům jsem byla vždy otevřená a neměla jsem k jejich odpovědím žádné výhrady. Možnost vyjádřit svůj vlastní názor jsem samozřejmě měla, ale snažila jsem se být objektivní, a hlavně do narativních vyprávění příliš nezasahovat. Záznamy jsem si uchovala jak v elektronické, tak i v ručně psané podobě. S informanty dodnes udržuji přátelský a vřelý vztah. Jsem jim vděčná za to, že mi poskytli informace k výzkumu, které jsem potřebovala. S Ukrajinci, kteří žijí v ČR, se více navštěvujeme a máme lepší vztahy než dříve, s Ukrajinci v Dolině je to poněkud složitější. Hlavní roli hraje vzdálenost, ale dnes to není už taková překážka. Voláme si a dopisujeme si přes sociální sítě.

3 Teoretické vymezení

Teoretické vymezení je pro mou bakalářskou práci velmi důležité, proto jsem si vybrala celkem 5 teorií, které souvisí s migrací, tedy mohou pomoci má zjištění interpretovat. Migrace je v antropologii tématem, kterému je věnována velká pozornost, byly formulovány mnohé teorie migrace, které jsou stále nově revidovány a zkoumány. Mnoho antropologů se snažilo dle mého názoru o jednu věc – zjistit, jaké jsou faktory, které migraci ovlivňují. Je to i cílem mé bakalářské práce, která se však současně zabývá i těmi, kteří ze srovnatelně těžkých podmínek neodešli a neodchází. Na migraci z jedné oblasti na Ukrajině do určité oblasti v ČR se snažím dívat pohledem dvou skupin aktérů. Rozhodla jsem se použít celkem 5 teorií: Push-Pull teorii, neoklasickou ekonomii, novou ekonomii migrace, teorii světového systému a teorii sítí.

3.1 Push – Pull

Jako první teorii, která se mi zdá vhodná pro mou bakalářskou práci, jsem si vybrala teorii push – pull. Tato teorie byla představena v 60. letech dvacátého století. Je zaměřená na faktory, které ovlivňují rozhodování lidí při migraci. Na jedné straně se jedná o soubor faktorů, které působí na jedince negativně – ty, jež jej vypuzují či vytlačují – push faktory. Mezi tyto faktory patří nedostatek pracovních příležitostí, špatná životní úroveň atd. Toto ale samo o sobě není ještě dostatečným důvodem migrovat. Pro daného jedince musí někde nejprve existovat pozitivní faktory, které jej budou lákat, přitahovat – pull faktory. (Uherek 2004: 65) Tato teorie se pro mou bakalářskou práci určitě hodí, protože jedním z důvodů migrace je určitě nepříznivá ekonomická situace země, což by byl v případě mé práce push faktor⁷. Pro Ukrajince, kteří jedou do ČR za prací jsou pull faktory například dostupnost zaměstnání, mzda ale i vzdálenost České republiky od Ukrajiny.

⁷ Viz kapitola Ekonomická situace na Ukrajině

3.2 Neoklasická ekonomie

V mnoha ohledech podobný teoretický model představuje přístup vycházející z principů neoklasické ekonomie. Massey et al. rozlišují tuto teorii na (i) makro a (ii) mikro teorii. Makro teorie interpretuje migraci jako důsledek nerovnováhy v příjmech i na pracovním trhu v jednotlivých státech. Bude-li tato nerovnováha smazána, dojde podle autorů k eliminaci migrace. Mikro teorie pak chápe migraci jako sérii individuálních aktů jedinců, kteří váží mezi náklady a výnosy migrace. Jejich rozhodování je ovlivněno asymetrií pracovních trhů v jednotlivých zemích (Massey 1993: 433-436). Je to další teorie, kterou jsem si vybrala pro práci, protože jak jsem uvedla, klíčovou roli při migraci hraje ekonomika, pracovní trh a nezaměstnanost. Je to vlastně logické, kdyby lidé na Ukrajině měli práci a byli by schopni si vydělat dostatečné množství peněz, potřebné k životu, tak by nemuseli migrovat do zahraničí a hledat práci v zemích, kde jsou pracovní místa volná.

3.3 Nová ekonomie migrace

Vychází z neoklasické teorie. Na rozdíl od neoklasické teorie však nechápe migraci jako čistě individuální akt racionálně uvažujícího jedince, ale jako proces rozhodování v rámci větších sociálních jednotek, např. rodiny, domácnosti. V prostředí domácností a rodin se už neváží pouze zisk a ztráty, náklady a výnosy mezi žitím „tady a tam“, ale diskutována je rovněž otázka potenciálních rizik a jejich odstranění. Ekonomické faktory pracovních trhů nejsou podle této teorie to nejdůležitější, co by potenciální migranty orientovalo k pohybu. Je to minimalizace rizik chudoby a naděje na zlepšení situace v „hostitelské“ zemi⁸, což je klíčové v procesu rozhodování migrovat (Massey 1993: 437-440). Tato teorie také určitě souvisí s mým tématem, protože mnoho obyvatel Ukrajiny se musí rozhodnout mezi na jedné straně životem s rodinou a chudobou, či na druhé straně odloučením a aspoň určitým stupněm zajištění. Mnohé rodiny toto dilema řeší tak, že za prací migrují jen někteří její členové, žijí prakticky v odloučení od své rodiny a rodinu na Ukrajině finančně zabezpečují.

Mnoho žen musí nechat své děti doma s prarodiči a vyjet do zahraničí, aby vydělaly peníze. Tímto tématem se například zabývá i Petra Ezzeddine, která realizovala výzkum, kdy

⁸ Hostitelská země přijímá přistěhovalce. Hostitelská společnost je představována majoritní populací a imigrant se musí vyrovnat s jejími hodnotami. (Klíma 2009: 381)

jejím cílem byly ženy, které mají rodinu ve své rodné zemi a sami byly donucené odjet (Ezzeddine 2016: 10–40). S touto problematikou mám svou vlastní zkušenost, protože mě takhle nechala na Ukrajině moje matka a musela jet do České republiky, aby vydělala peníze na dům. Bylo to pro mě velmi složité období, protože jsem vyrůstala u toho, kdo měl zrovna čas mě hlídat a mámu jsem viděla jen několikrát do roka. Také jedna moje informantka momentálně žije tak, že ona pracuje po dobu tří měsíců v České republice a její manžel se doma stará o děti, po třech měsících se vymění a do ČR odjede manžel a informantka se vrací domů za dětmi. Této problematice se budu dále věnovat v kapitole migrace.

3.4 Teorie světového systému

Tato teorie spatřuje původ a příčiny migrace jako vyústění historického uspořádání tržních vztahů v rámci světového systému. Hlavním argumentem je, že kořeny mezinárodní migrace jsou dány historicky, a to strukturou světového tržního uspořádání. Kapitalistické výrobní a ekonomické vztahy pronikly do (nekapitalistických) periferií, čímž vytvořily/předpřipravily mobilní pracovní populaci (Holubec 2010: 78-129). Tato teorie se mi také zdála pro mou práci inspirativní. Na Ukrajině totiž panuje názor, že v Evropě se lidé mají dobře a nic jim nechybí, a proto bývají mezi hlavními destinacemi právě evropské státy. Historické uspořádání je dalším důvodem k migraci, protože například Podkarpatská Rus byla dříve součástí uherského státu.

3.5 Teorie sítí (Network theory)

Manchesterská škola vytvořila a aplikovala během svých výzkumů inovativní metodu – sociální sítě. Tato metoda se ukázala jako efektivní při studiu migrace z venkova do měst v Africe a později byla aplikovaná na Evropu, USA atd. V současnosti je poněkud problematické hovořit o teorii sítí, jelikož tato získala mnoho významů a znamená někdy velmi odlišné postupy. Daný přístup odhaluje, že migranti generují své sociální vazby na základě příbuzenských, kamarádských, národnostních a jiných sociálních vazeb. Tyto vazby jsou klíčové v procesu rozhodování, zdali migrovat, či nikoli (Paulíček 2012: 112). Tato teorie se při mém výzkumu také osvědčila: když odjela do České republiky za prací informantka Oksana, tak si po nedlouhé době přivedla dceru Katju, a rok po dceři přijela i Oksany matka Ljuba. V dalších letech přijeli do stejné lokality i vzdálenější příbuzní

Oksany. Většinou je v místě více Ukrajinců, kteří jsou přátelé z Ukrajiny či příbuzní. Je to možná z toho důvodu, že jeden člověk odjede z Ukrajiny do Čech za prací a pokud má dobré zkušenosti, tak po příjezdu na Ukrajinu doporučí lokalitu známým, kteří o migraci uvažují. Řetězově to tak funguje dál a dál, až v jedné lokalitě je více občanů Ukrajiny ze stejné obce či příbuzných.

4 Ekonomická situace na Ukrajině

„Ukrajinci zde hledají především možnost zlepšení své ekonomické situace. Ukrajinská ekonomika se od roku 1990 stabilně zhoršuje, ubývá počtu pracovních míst a platy zaměstnaných nestačí k pokrytí základních životních potřeb“ (Novotná 2005: 348-349).

Špatnou ekonomickou situaci jsem vnímala na Ukrajině na vlastní kůži, nevěřila jsem svým očím, v jakých mnohdy žalostných podmínkách někteří lidé na Ukrajině žijí. V mnoha případech to jsou polorozpadlé chalupy s doškovou střechou, kde žijí převážně starší obyvatelé a kde i doposud chybí voda v domě⁹. Ovšem když se vydáte o pár uliček dál, spatříte honosné domy, které jsou velmi často obehnány vysokou zdí či zdobeným oplocením, ale v těchto domech obvykle nikdo nežije. Většina lidí, kteří mají takovýto dům, pracuje v zahraničí a na Ukrajině si postaví dům, aby se případně měli kam vrátit. A nejde tu zde jen o domy a zázemí, na Ukrajině je běžné potkat na vozovce moderní automobil i obyčejný koňský povoz. S čímž určitě souvisí problém, na který ve své publikaci *Migrace za lepším životem* naráží autor Luděk Jirka, jedná se o to, že na Ukrajině zcela chybí střední třída, což je samozřejmě dáno politickou situací, ale politika a ekonomika spolu souvisí v každé zemi. Rozdíly mezi „vyšší“ a „nižší“ třídou jsou obrovské (Jirka 2018: 53).

Dalším důkazem o žalostném stavu ukrajinské ekonomiky byl pro mě den, kdy začala válka v Donbasu. Pobývala jsem zrovna na území Ukrajiny, a všimla jsem si mladých mužů, mohlo jich být tak dvacet, kteří chodili od domu k domu. Nechápala jsem, co se děje, a ve chvíli, kdy jsem se na to zeptala místních obyvatel, tak mi bylo řečeno, že shánějí peníze na vybavení do války. Když jsem se však zeptala, jak je to možné, že Ukrajina nemá vojáky a stát jim neposkytne výzbroj, tak mi bylo řečeno, že lidé nikdy nic nedostávají zadarmo a svoji zemi chtějí bránit, jak jen to půjde. Celkově je tento konflikt pro Ukrajinu nepříznivý, jelikož v oblasti Donbas je jediné nerostné bohatství země. Není úplně ideální spoléhat jen na nerostné bohatství, které je na Ukrajině právě jen v jedné lokalitě. Bylo by třeba na Ukrajinu přilákat investory a dát lidem práci a státu možnost vyvážet potraviny nebo jiné výrobky. To ale není tak jednoduché. Na Ukrajině jsou špatné komunikace, na které důsledkem korupce nejsou prostředky. Dále již zmíněná korupce je v takovém měřítku, že kdo si co „zaplatí“, to

⁹ Viz příloha číslo 4 – Dům nedaleko Doliny.

má. Setkala jsem se s příběhy lidí, kteří chtěli na Ukrajině založit pobočku firmy a dát lidem práci. Většinou to dopadlo katastrofálně a „naivní“ člověk s dobrými úmysly přišel o dost peněz, protože většinou ve firmě nic nezůstalo.

Podle mých informantů, ale i z vlastních zkušeností musím říct, že Ukrajina opravdu potřebuje pomoc, není to ale tak snadné. Kdyby byla Ukrajině poskytnutá finanční pomoc od jiných států, tak v důsledku korupce by se žádné výsledky nedostavily. Jediné, co by jim dle mého, a i názoru mých informantů, pomohlo, je změna politického režimu. Dle informantky Oksany vše fungovalo za socialismu, lidé museli chodit do zaměstnání a měli určité povinnosti. Tím samozřejmě neříkám, že jediné, co by Dolině (a celé Ukrajině) pomohlo, je stejně totalitní režim, jaký panoval v období do r. 1990. Je ovšem třeba zajistit lidem určitý řád. Ukrajinci mají pověst šikovných a pracovitých lidí, ale pracovní příležitosti nejsou. Proto musí opustit rodinu, v mnoha případech i zanechat na Ukrajině své děti a odjet do zahraničí za prací.

4.1 Mzdy

Jedním z hlavních problémů ukrajinské ekonomiky jsou platy. Většina pracujících lidí nemá dostatek prostředků na pokrytí základních životních potřeb. Informantka Marie, lékařka místního obvodu, mi sdělila, že její měsíční plat činí necelé dva tisíce korun v přepočtu. Z toho má uživit dvě děti, starší – holčička – je školního věku, mladší – chlapeček – je předškolního věku, a v neposlední řadě svého manžela, který si nemůže najít práci. Což se nakonec ukázalo jako obrovský problém. Mnoho mužů má problém s prací, pracovních příležitostí je celkově na Ukrajině nedostatek, v Dolině je tomu taky tak. Jednou z mála pracovních příležitostí pro muže jsou stavební práce na domech v sousedství, ale to je spíše nárazová a nepravidelná činnost. To, co této rodině pomáhá, je finanční pomoc od matky mé informantky, která žije a pracuje v USA a posílá dceři a vnoučatům peníze, díky kterým si žijí dobře. A takhle to praktikuje většina obyvatel v Dolině, kde jsem prováděla výzkum.

4.2 Pracovní příležitosti

Nedostatek práce a nízké mzdy jsou hlavním důvodem k migraci, což mi sdělila většina mých informantů. Zaměstnání na Ukrajině je skoro nemožné najít a získat. A dle mých informantů se tato situace v posledních letech vůbec nezlepšila. Také jsem se setkala s názory, že od

komunismu se na Ukrajině nic nezměnilo, zkrátka co postavili komunisté, tam zůstalo. A také mnoho informantů mi sdělilo, že komunisté jim dali práci, jelikož ve vesnicích byla jednotná zemědělská družstva, kde byla zaměstnána většinová část obyvatel vesnice. Dnes tam bohužel ani JZD nefunguje. Většina majetku se dle obyvatel rozkradla a z budov jsou většinou zříceniny a jsou prázdné. O tom, k čemu tyto budovy sloužily, napovídá pouze nápis nad vstupní bránou. Je to určitě škoda, protože na Ukrajině je velmi bohatá půda a plodiny, jako jsou zelenina či ovoce, zde pěstuje snad úplně každý. Za každým ukrajinským domem se nachází menší pole, kde si lidé pěstují právě zeleninu či ovoce, a také je zde pravidlem, že v každém domě jsou i hospodářská zvířata určená na chov.

Informantka Oksana: „Celková situace na Ukrajině je špatná. Ekonomika je na bodu mrazu, myslím si, že se tam ani nic nevyrábí. Jediný, co tam „funguje“, je školství. Když si chtějí lidé vydělat nějaké peníze, tak mají skoro jedinou možnost, která se ne vždycky vyplatí. Funguje to tak, že jedou do Polska nakoupit a pak to o něco dráž prodávají a něco málo na tom vydělají. Já sama jsem si takhle přivydělávala, když jsem žila na Ukrajině. Ráno jsme nasedli na vlak a jeli do Polska. Tam jsme nakoupili něco kolem metráku brambor, které jsme následně vezli na Ukrajinu a tam jsme to prodávali. Mělo to ale háček, vlak nejel přímo a na cestě mě čekalo několik přestupů, kdy jsem musela všechny ty pytle dostat ven z toho vlaku a následně to naložit do jiného. Když se nad tím zpětně zamyslím, tak vůbec nechápu, jak jsem to mohla zvládnout. A ještě za ty peníze. Ta práce mě stála celý den a vydělala jsem si tak 200 korun.“

To, o čem zde moje informantka vypovídá, se označuje jako kyvadlový obchod. Tento kyvadlový obchod má již dlouholetou tradici, např. v 90. letech 20. století se jezdilo do Polska převážně pro osobní automobily, které se poté prodávali na Ukrajině (Jirka 2018:48-50). Pro většinu mladých lidí to byl jeden z mála příjmových zdrojů, které se daly získat. Další možností brigády pro mladé Ukrajince je ježdění do Ruska na obdělávání řepných polí. S kyvadlovým obchodem souvisí i kyvadlová migrace, kdy se v těchto letech snížila migrace jako taková pouze na 10 % (Malynovska 2013: 211-212).

Někteří lidé se rozhodli vydat svým směrem a pořídili si obchod, kde prodávají vše – od potravin až po drogerii. Tyto obchody někdy slouží jako obdoba restauračních zařízení, dostanete tam mnohdy i teplé domácí jídlo, stejně tak i rozlévaný alkohol na pultech nechybí. Když jsou ale v jedné obci čtyři obchody, do jaké míry se užijí? Na jednu stranu je pravda, že

vesnice na Ukrajině jsou odlišné od těch, na které jsme zvyklí tady v České republice. Ukrajinská vesnice se většinou táhne podél silnice a může být dlouhá sedm kilometrů i více. Ale i přesto tyto obchody bývají prázdné. Také se v poslední době otevírají kavárny a pekárny, což je dalším příkladem toho, jak se lidé snaží užít. Také se mnoho lidí živí prodejem na tržnicích. Na Ukrajině se s kamennými obchody s oblečením setkáte málo a pokud tam namíříte, obvykle Vás někdo zastaví se slovy ať jdete na tržnici, že tam to není tak drahé. Někdo na tržnici prodává vyšívané košile, které se nosí při různých společenských událostech, jiný zase doma vaří a prodává kvas, což je tradiční nápoj nejen v Dolině, ale ve velké části východní Evropy (každá oblast má svou specifickou recepturu – kvas se vyrábí i v domácnostech).

Velikost tržnice závisí na tom, kde se nachází. V menších obcích se setkáte s menší tržnicí a ve velkých městech to jsou tržnice s velkou rozlohou, kdy projítí takové tržnice trvá i celý den. Levně tam nakoupíte jak oblečení, tak i potraviny či elektroniku.

4.3 Školství

Ve výše uvedeném rozhovoru se informantka Oksana zmiňuje o tom, že jediné, co na Ukrajině obecně funguje, je školství. Bohužel i školství je zkorumpované.

Má informantka Oksana se v rozhovoru také zmiňuje o situaci, která nastala při jejím příjezdu na Ukrajinu, kde měla dceru. Dcera navštívila první třídu základní školy a její třídní učitelka mé informantce narovinu řekla, že pokud chce mít dcera dobré známky, tak musí kantorce něco přivést. Podle Oksany to tak funguje běžně, kantoři si prý přesně řeknou, co chtějí přivést a každý chce samozřejmě něco jiného. U někoho se jedná o elektroniku, jiný chce šperky. Samozřejmě má dítě ve škole více učitelů. V tomto případě nezáleží, jak je dítě schopné či chytré. Jde spíše o to, kolik mají rodiče peněz a kolik jich jsou schopni obětovat na to, aby jejich potomek měl titul.

Tato situace se mi zdá naprosto neúnosná. I kdyby byl na Ukrajině člověk, který je chytrý a inteligentní natolik, že by byl schopen vystudovat školy a chtěl se věnovat podnikání, založit na Ukrajině firmu a dát lidem práci, tak to prostě nejde. Pokud jeho rodiče nebudou mít dostatek financí, tak studovat nebude moct. Jednoduše řečeno tam nezáleží na tom, jak je student či dítě inteligentní, pracovitě či cílevědomé, ale na tom, kolik mají rodiče peněz. Oksana je například nadaná na matematiku, patrně by bývala byla při studiu úspěšná, ale její

matka na studium neměla dostatek financí. Oksana se tedy vyučila jako cukrářka a dnes v ČR pracuje ve fabrice. Lepší školský systém tedy může být také jedním z aspektů migrace, protože když rodiče odjedou do Čech za prací a zjistí, jak to tady funguje, snaží se sem vzít i své děti, protože mají všichni stejné právo se vzdělávat.

4.4 Infrastruktura

Dalším problémem je určitě žalostný stav komunikací. Musím ovšem uznat, že v posledních letech se hlavní tahy mezi většími městy opravily. Ovšem, když člověk jede na Ukrajinu svým vlastním automobilem, musí se připravit na to, že to nebude snadná cesta. Když totiž překročíte hranice Ukrajiny, musíte jet podle paměti anebo podle nějakého autoatlasu. Dopravní značení zcela chybí a mnohdy nevíte, kdy jste na hlavní silnici, či na vedlejší, nemluvě o stavu komunikací.

Při svém výzkumu jsem se setkala s poměrně úsměvnou situací, kdy se v Dolině opravovaly komunikace, tedy jen ta hlavní, protože vedlejší jsou zpravidla prašné cesty. Díry v komunikaci byly zalité asfaltem, jenže jakmile teplota ovzduší překročila 20 °C, tak se asfalt začal pomalu roztékat a každý, kdo tudy projel, měl od asfaltu celé auto. Celá situace vygradovala natolik, že skupina mladých mužů odjela k řece, kde nasbírali dostatečné množství kamenů a nový asfalt zasypali kamením.

Mnoho mých informantů mi sdělilo, že na Ukrajinu už nejezdí a stav komunikací je zde hlavní příčinou. Má informantka Anna hovořila o tom, že její manžel jezdí nákladní automobilovou dopravou a sám měl na Ukrajině problém, a to je zvyklý na mnohé druhy pozemních komunikací, jelikož jezdí po celém světě. Oksana uvedla, že v roce 2014 jela, se svým nynějším manželem, který je Čech, na Ukrajinu. Rozhodli se jet přes Slovensko, protože je to kratší. Dle jejích slov zvládli cestu přes Českou republiku a následně přes Slovensko poměrně snadno, ale pak přišel zádrhel. Na ukrajinské hranici strávili několik hodin a jelikož jejich cíl byl 300 kilometrů od hranic, usoudili, že pojedou dál a do večera budou na místě. Jenže nikde nebylo žádné označení, komunikace v žalostném stavu, a tak jim těch 300 kilometrů zabralo dalších 12 hodin. Její manžel následně uvedl, že doufá, že už tam nebude muset jezdit.

S tímto problémem úzce souvisí i znalosti řidičů silničních pravidel. V Dolině, kde jsem prováděla výzkum, mi bylo mnohdy řečeno, že se jezdí podle toho, jak moc je

komunikace zničená. Většinou jde o to vyhnout se dírám v komunikaci a silniční pravidla se zde moc nedodržují. Je to hlavně proto, že na Ukrajině si většina lidí řidičské oprávnění jednoduše koupí. Nedělají žádné testy ani jízdy, jak je tomu v České republice. Setkala jsem se i s případem, kdy jedna žena, odjela na Ukrajinu za známými a rodinou a tam si zaplatila za řidičské oprávnění na mobilní automobil, které si následně v České republice nechala předělat tak, aby jí platilo, ale neovládala základy silničního provozu. Je to asi jeden z důvodů, proč je na Ukrajině tolik dopravních nehod. Při mém výzkumu jsem se šla projít po již zmiňované vesnici, za účelem potkat další informanty a udělat i nějaké fotografické snímky. Překvapilo mě, kolik je podél komunikací pomníků. Chodníky ve vesnicích i ve městech většinou chybí a když tam jsou, tak nejsou nijak zvlášť oddělené od pozemní komunikace, a hlavně nejsou ve většině případech ani osvětlené. Pokud jde chodec za snížené viditelnosti podél pozemní komunikace, musí být velmi ostražitý, protože v lokalitě mého výzkumu se nedodržovala ani žádná maximální povolená rychlost při jízdě v obci. (Terénní deník, 18. 7. 2019) V této souvislosti mě poměrně překvapila kniha od Marty Bednářové – *Kde se zastavil čas*. Autorka popisuje své zážitky z roku 1984, kdy na Ukrajinu jela za prací a v jedné z kapitol se zmiňuje právě o stavu komunikací. Vypráví i příběh, kdy se procházela s kamarádkou po městě a kamarádka najednou zmizela, jelikož byla v chodníku tak velká díra, že do ní spadla. Překvapilo mě to, jelikož při čtení této publikace jsem si sama říkala, že se nic nezměnilo. Pořád je to stejné (Bednářová 2001: 27-45). Dle této knihy situace za socialismu patrně nebyla tak ideální, jak informantka Oksana (viz výše) popisovala, ale v některých směrech (především v oblasti pracovních příležitostí) se, bohužel, ještě zhoršila.

4.5 Korupce

Problém, který souvisí snad se vším, o čem zde píšu, je korupce. Když jsem o tom slýchala od známých či v médiích, tak jsem si myslela, že to není v takové míře a většina lidí přehání, opak je však pravdou.

Informantka Katja: *„Bohužel jsem se s tímto problémem setkala na vlastní kůži. V roce 2014 jsem byla nucena odjet na Ukrajinu, jelikož jsem si musela nechat udělat doklady – ukrajinský občanský průkaz a pas. Druhý den po příjezdu jsme se vydaly s mojí maminkou na úřad, kde byla neskutečná fronta. Po chvíli čekání k nám přišel pán, který se zajímal o to, proč jsme přišly a co potřebujeme. Pozval si nás do kanceláře a tam se narovinu zeptal, za jak dlouho potřebuji mít doklady vyřízené, když jsem mu*

odpověděla, že co nejdříve, tak se pán podíval na maminku a řekl, že to bude něco stát. Moje mamka s tím nejspíš počítala a podala mu svůj pas, kde bylo 200 euro. Pán se usmál a doklady byly do týdne hotové.“

Také informantka Anna v rozhovoru uvedla, že při cestě na Ukrajinu se svým manželem je několikrát zastavila policie a tvrdili jim, že nedodržely předpisy. Když se informantka dotazovala jaké, tak jí bylo řečeno, že je zde značka omezení rychlosti, jenže ta byla dle mé informantky zarostlá v křoví a nebyla vidět. Policii to však nezajímalo a museli pokaždé zaplatit pokutu. Obecně na Ukrajině se o tomto problému ví, ale je to do jisté míry tabu, každý Vám řekne, že to je normální, že se i ve vládě krade a víc se o tom nemluví.

4.6 Zdravotnictví

Důležitým aspektem tématu ekonomiky je i zdravotnictví. Obecně na Ukrajině žádné zdravotní pojištění nefunguje. Pokud máte zdravotní problémy a jste nuceni jít k lékaři, musíte si vše zaplatit. A nejedná se o financování případné operace, ale i všech medikamentů, které musíte dostat. Informantka Ljuba mi při rozhovoru sdělila, že je ráda za to, že ji dcera vzala do Čech. Ljuba si totiž prošla značnými zdravotními problémy. Měla rakovinu děložního čípku. Hovořila o tom, že kdyby byla na Ukrajině, tak boj s rakovinou by nejspíše prohrála, jelikož by neměla dostatek finančních prostředků na zaplacení lékařské péče. Platí se samozřejmě i porod. Nastávající maminka dostane seznam, co vše si musí koupit – injekční stříkačky, dezinfekce, veškeré léky. To vše i v případě, že se to ani nepoužije. Informantka Oksana hovořila o tom, že musela mít i peníze s sebou. Musela zaplatit 100 dolarů v případě, že by potřebovala císařský řez. Informantka ho nepotřebovala, a tak jí peníze vrátili, ale chtěli to po ní jako důkaz toho, že na to má dostatečné prostředky.

5 Náboženství a kulturní zvyklosti

Jedním z důležitých aspektů ukrajinské identity je náboženství, promítá se v každodenním životě občanů a pro obyvatele Ukrajiny představuje naději. Naději v to, že se vše změní, že se budou mít dobře. Proto náboženství bylo také jednou z otázek v mém výzkumu: zajímalo mě, jestli Ukrajinci žijící na území České republiky jsou stále věřící a do jaké míry náboženství – pravoslaví podporují a praktikují i na tomto území. Také mě zajímala víra obyvatel Doliny, jak dodržují zvyky a tradice spojené právě s vírou a do jaké míry se tyto činnosti související s náboženstvím změnilы vlivem migrace.

Hlavním náboženstvím na Ukrajině je pravoslavná církev, ačkoliv jsou zde v hojném počtu zastoupeni svědkové Jehovovi, pravoslaví si zde drží ukotvenou tradici, která převládá z historie až po současnost. „Pojem pravoslaví pochází z řeckého slova „orthodoxia“. Tento pojem má jako mnoho jiných řeckých slov více významů: Orthé – pravdivý a doxa. Pojem doxa je na jedné straně označením pro smýšlení, nauku, víru, a na druhé straně znamená také oslavu, přičemž oba tyto významy spolu úzce souvisí“ (Nykl 2013:24). Nositelem pravoslaví byla v minulosti převážně východní část Byzantské říše. Dále se pak dostává do Číny a proniká až na Aljašku a do Kalifornie. V současnosti je toto náboženství přítomno ve většině zemí světa (Nykl 2013: 27).

Jak jsem již zmiňovala, náboženství tvořilo jednu z mých otázek v rozhovorech s respondenty. Setkala jsem se při rozhovorech s různými příběhy souvisejícími s náboženstvím na Ukrajině. Příběh jedné z mých informantek, Oksany, mě poměrně překvapil, a proto ho zde budu citovat celý.

„Vzpomínám si na zážitek z dětství, kdy na dušičky se pekly chleby a nosilo se to do kostela. Já jsem byla malá holka a hrála jsem si s dětma. Když jsem viděla, jak farář nese ty chleby nacpaný v pytlí a hází je prasatům, bylo mi hrozně. V tu dobu byli na Ukrajině lidi, kteří neměli co jíst a za poslední peníze upekli ten chleba, který skončil u prasat. Kdyby to třeba aspoň rozdali těm lidem. Taky mi přišlo hrozný, když mi zemřel otec a já jsem přijela z Čech řešit pohřeb. Faráře jako první zajímalo, jestli mám peníze na to, abych ten pohřeb zaplatila. A kdybych mu dala miň peněz, tak si nechci ani představit, jak by ten pohřeb vypadal.“ (Oksana)

Informantka Anna mi sdělila, že je věřící, ale jsou věci, které jí vadí. Například to, že dětské domovy jsou polorozpadlé a kostel ve většině vesnic má zlaté kopule a tvoří dominantu obce.

Také jsem se setkala s názory, že bohoslužby slouží mnohdy jako taková společenská událost. Anna: „Každý se tam jde předvést a pokud darují nějaké finanční prostředky, tak ve většině případech to je proto, aby ostatním ukázali, že mají peníze a aby se do jisté míry vykoupili ze svých hříchů.“ Což mě poměrně překvapilo, jelikož vím, že Ukrajinci jsou národem, který finanční prostředky řeší ve velké míře, ale forma finančního odkoupení a odpustků už by měla být minulostí.

Kostel na Ukrajině bývá zpravidla vždy dominantou dané vesnice či města¹⁰. Vždy se jedná o honosnou budovu, která možná trochu působí jako ochrana té lokality. V mnoha případech má pozlacené kopule a musím říct, že v menších obcích působí tak trochu zvláště, pokud se rozhlédneme po okolí kostela a vidíme ty komunikace a domy, které jsou na pokraji své existence. V blízkosti kostela se nachází hřbitov, který ne vždy bývá upravený. Setkala jsem se i s místy posledního odpočinku, které byly zarostlé travnatým porostem natolik, že pomníky nebyly vidět. Do kostela se v Dolině chodí každé nedělní ráno anebo o církevních svátcích. A každý kostel má svého popa. O svátcích také platí pravidlo, že se nesmí nic dělat, žádná fyzická činnost, které obyvatelé dodržují. Každý pop se stará o svou vesnici, když někdo z obyvatel zemře, konají se bohoslužby v nebožtíkově domě, křtí děti atp. Křest je v Dolině také pravidlem, každé novorozeně musí být pokřtěno do týdne od narození. Existuje jistá pověra, že když žena bude s nepokřtěným dítětem vycházet ven, tak se stane něco zlého. Při dotazování informantů o návštěvách kostela mi bylo řečeno, že je to zvyk a dělají to tak všichni. V žádném domě nechybí obrázky svatých či jiné podobné předměty znázorňující víru, se kterou se na Ukrajině setkáte ve velkém měřítku. Při rozhovorech se hodně mluví o víře a o hříších. Také se velká část obyvatelstva modlí. Zpravidla ráno a večer. Poznáte to tak, že ženy mají na hlavě šátek a šeptají.

Jak jsem se již zmiňovala na začátku této podkapitoly, na Ukrajině se také čím dál tím častěji objevují svědkové Jehovovi. Toto náboženství vzniklo ze skupiny lidí, kteří studovali Bibli ve Spojených Státech Amerických. Je to taková komunita, která se mezi Ukrajinci žijícími v České republice šíří. Informantka Ljuba odjela do České republiky za dcerou a ta víra jí zde poměrně dost scházela. Proto se jednou dala do řeči právě se svědky Jehovovými a následně se přidala do komunity, kde jsou Ukrajinci a Rusové, kteří žijí v České republice.

¹⁰ Viz příloha č. 1 – Kostel v Dolině

Scházejí se a pravidelně se navštěvují. Informantka s nimi jezdí každou neděli do kostela a absenci víry tím zvrátila. V Dolině, kde jsem realizovala výzkum, jsem se setkala s mnoha obyvateli, kteří podporují Jehovisty, či se za ně označují. Při rozhovorech s Jehovisty jsem narazila na zajímavý úkaz, totiž ten, že Jehovisté se daleko více zajímají o dění ve světě a o zahraniční politiku než obyvatelé, kteří se hlásí k pravoslaví. Jehovista byl můj děda a vždy, když jsem přijela na Ukrajinu, tak se mnou hovořil o politické situaci v ČR a zajímal se o mé názory i na různé situace v jiných zemích. Pravoslavní se více zajímali o Ukrajinu a dost často hovořili o tom, že mohou být rádi za to, co zde na Ukrajině mají a musí si toho vážit. Protože když došlo na téma ekonomika, většina lidí mávla rukou. Tím samozřejmě nechci pravoslavné generalizovat. Myslím si, že jsou určitě pravoslavní, kteří se zajímají i o dění ve světě, ale při mém výzkumu v Dolině jsem při rozhovorech došla k tomu, že ač vždy záleží na člověku, z mého výzkumu se zdálo, že Jehovisté se zajímali o situaci ve světě více než pravoslavní. K Jehovistům se hlásili celkem 3 informanti: Ljuba, Marie a Vasil. K pravoslaví se hlásilo 7 informantů: Anna, Volodymyr, Ivan, Ruslana, Dmitrij, Olja a Naďa. Je to velmi zajímavý jev, který by stál za samostatný výzkum, bohužel už je nad rámec mé bakalářské práce.

5.1 Příbuzenské vztahy na Ukrajině

Jelikož si myslím, že náboženství a zvyky, tradice mají k sobě dost blízko, tak jsem se rozhodla zařadit do této kapitoly i rodinné vztahy na Ukrajině. Je tomu jinak než v České republice a jelikož se toto téma v mé bakalářské práci objevuje, je důležité to vysvětlit.

Rodinné vazby jsou celkově na Ukrajině silnější než tady v ČR. Rodina bývá vždy v úzkém kontaktu a dost často se navštěvují (Bittnerová 2005: 358). Při rozhodování v důležitých aspektech života se zpravidla schází i širší kruh rodiny než jen aktuální domácnost. Také se více navštěvují i například bratřenci a sestřenice.

V tomto tématu je značný rozdíl, zda lidé žijí ve městě či na vesnici. Zjistila jsem totiž, že ve městech už není úplně běžné, že by děti vykali rodičům, ale na vesnicích je to pořád platným pravidlem. Dle mých informantů je to projevem úcty k rodičům. V Dolině je tomu spíše tak, že rodičům, tetám a strýcům se vyká. Děti mezi sebou si tykají a přátelé také. Jak jsem se již v práci zmiňovala, tak se na Ukrajině novorozenci křtí. Při křtu jsou přítomní samozřejmě rodiče, ale ještě jimi vybraní kmotři – pravidlem je, že je to muž a žena. Kmotři jsou zvolení dle uvážení rodičů, protože jejich role je postarat se o dítě, kdyby se rodičům

něco stalo. Kmotrům děti vykat nemusejí, ale záleží to spíše na domluvě s rodiči. Pokud si to přejí, tak děti samozřejmě musí přání rodičů či kmotrů splnit. V souvislosti s kmotrovstvím vzniká další příbuzenský vztah, pokud mají kmotři vlastní děti. Je to totiž vnímáno tak, že kmotři jsou druzi rodiče, a tudíž jejich děti se stávají sourozenci pokřtěného dítěte. S tímto jsem se také setkala, navštívila jsem Dolinu po dost dlouhé době a jela jsem na návštěvu k tetě, která má syna o 3 roky mladšího, než jsem já. Šli jsme se po večeri projít na hřiště, kde byli bratrancovi kamarádi. Bratranec mě představil jako svou sestru, protože jeho otec je můj kmotr.

Do tohoto tématu jistě patří i vztah manželů. Na Ukrajině je běžné a do jisté míry i pravidlem to, že je hlavou rodiny muž. Je to také zajímavé téma. Pořád tam převládá patriarchální, nerovné uspořádání vztahů mezi partnery. Muž chodí do práce a nosí domů peníze, kdežto žena se stará o domácnost, o děti, o pole i o domácí zvířata. Setkala jsem se i s tím, že na Ukrajině skoro každý muž kouří cigaretové výrobky a ženám je tento zlovyk odepírán a zakazován. Pamatuji si na situaci, kdy se žena před svým manželem schovávala s cigaretou, aby ji neviděl.

6 Politická situace

Politická situace, s níž souvisí částečně i historie, je dalším důležitým aspektem migrace. Ukrajinská politická situace nebyla nikdy úplně stabilní a myslím si, že je dalším důvodem, proč Ukrajinci migrují do Čech.

Od roku 1917 byla Ukrajina známá jako Ukrajinská sovětská socialistická republika, která byla jednou z patnácti svazových republik. V době komunismu na Ukrajině byly zakládány kolchozy a byla povinnost zaměstnání, stejně tak, jako tomu bylo v ČR. V této době měli všichni práci a situace byla v rámci možností „příznivá“.

Poté ale nastal zvrát v podobě hladomoru na Ukrajině. Toto drastické období panovalo v letech 1932-1933. Hladomor vznikl nařízením vlády Sovětského svazu, které zakazovalo jakýkoliv obchod v rolnických oblastech. Zastavilo se zásobování vesnic potravinami, trestalo se vězením v gulagu. Ukrajinci museli odevzdat všechny zásoby potravin. Informantka Oksana hovořila o tom, že si mnoho lidí zakopávalo a zahrabávalo obilí do země, protože to byla jediná možnost, jak toto hrůzné období přežít. Miliony lidí zemřely hlady, dle odhadů se jedná o celkem pět miliónů lidí, kteří zemřeli (Syrůček 2008: 55). Podle historiků byl hladomor na Ukrajině cílenou politikou sovětského generálního tajemníka ÚV KSSS Josifa Stalina. Bývá to také označováno jako nejhrůznější zločin, kterého se Stalin dopustil. Sovětský svaz to ale hájil tím, že viníkem hladomoru bylo sucho a špatná úroda. Když poté v roce 1941 zahájil útok Adolf Hitler, tak to mnoho občanů Ukrajiny vnímalo jako záchranu před sovětským terorem, tím pádem se také stávalo to, že lidé vítali německou armádu chlebem a solí (Rychlík, Zilinskyj, Magocsi 2015: 350).

6.1 Ukrajinská povstalecká armáda (UPA)

V této souvislosti následoval vznik UPA – Ukrajinské povstalecké armády v letech 1942–1956. Na Ukrajině je tato povstalecká armáda označována jako banderovci, toto pojmenování vzniklo po hlavním vůdci Stepanovi Banderovi. Působení banderovců lze vymežit dvěma rysy: měli negativní vztah k sovětskému režimu a cíleně vyvražďovali Poláky a židy na Ukrajině. Týkalo se to Ternopilské, Ivano-Frankivské, Lvovské, Volyňské a Rivnenské oblasti, což dohromady tvoří poměrně velkou část Ukrajiny (Rychlík, Zilinskyj, Magocsi 2015: 350).

Informantka Ljuba hovořila v rozhovoru o tom, že mnoho mladých a pohledných mužů se raději přidalo k banderovcům, než aby pomohli Rusům. Podle ní se banderovci schovávali v Karpatech a mladé dívky jim potají do hor a lesů nosily v noci jídlo.

Podle publikace *Dějiny Ukrajiny* banderovci zavraždili 100 000 Poláků. Bylo zničeno velké množství vesnic a mezi oběťmi byly i ženy a děti. Ukrajínští partyzáni spálili domy, ti, kteří se snažili uprchnout, donutili vrátit se dovnitř stavení, zajaté venku zabíjeli srpy a vidlemi. V některých případech byli státi, roztrháni na kusy, ukřižováni a jejich těla byla takto ponechána s cílem zastrašit zbývající Poláky (Rychlík, Zilinskyj, Magocsi 2015: 350).

Příčinou toho všeho byla snaha o nezávislost Ukrajiny, což byl jeden z hlavních cílů Stepana Bandery. K cílenému vyvražďování hlavně polského obyvatelstva mělo údajně docházet z důvodu diskriminace Ukrajinců. Polský stát nedovoloval Ukrajincům pracovat ve státní správě a studovat mohli pouze filozofii nebo práva, takže na jednu stranu mohli studovat, ale následně neměli možnost svůj vystudovaný obor realizovat v podobě zaměstnání (Jirka 2018: 15-16).

V roce 1945 byla Polskem vyhlášena amnestie pro všechny vojáky UPA, přihlásilo se jich 42000. Následně byli banderovci postupně oslabováni, a nakonec rozprášeni zcela (Syrůček 2008: 150-151). Podle mých informací, studenty na Ukrajině učili, že banderovci byli něco jako teroristé. Avšak nerozumím tomu, proč (podle Lud'ka Jirky hlavně Zakarpatská Ukrajina) banderovce vidí jako osvoboditele od cizí nadvlády (Jirka 2018: 15-16).

Dále podle článku Lud'ka Jirky byl v roce 1994 ve Lvově zaveden status veteránů UPA, který banderovcům zajistil rovnoprávné postavení s veterány Rudé armády (získali tedy stejná práva jako vojáci bojující za druhé světové války). Nakonec byl v roce 2010 Stepanu Banderovi udělen titul Hrdina Ukrajiny, jenž mu však v roce 2011 byl odebrán. Následně v roce 2015 byl schválen zákon, který přiznával vojákům UPA status bojovníků za svobodu Ukrajiny (Jirka 2018: 15-16).

„Pro spoustu Ukrajinců má UPA odlišný význam. Na západní Ukrajině lze vyzorovat četné odkazy na Stepana Bandera na veřejných prostranstvích. Na příklad ve městě Rivne je podle Stepana Bandery pojmenována ulice, ve Lvově má postavenou sochu v nadživotní velikosti a na mnoha místech západní Ukrajiny se objevují červeno-černé vlajky (červená – krev, černá – půda) coby symboly UPA“ (Jirka 2018: 7). Toto tvrzení mohu

potvrdit, v Dolině je také vlajka na počest banderovců¹¹. Myslím si, že odkazy na Stepana Bandera a celkově na Banderovce nemusí znamenat, že jsou Ukrajinci hrdí na to, co se dělo. Myslím si, že někteří žijící pamětníci se s těmito zvěrstvy neztotožňují. Ve škole je přece také učili, že banderovci byli špatní. Téma Stepana Bandery nebylo tématem této práce, proto jsem během výzkumu nezjišťovala, jaký názor na tuto historickou postavu mají moji informanti, ale patrně je jeho působení tématem, které rozděluje Ukrajinskou společnost a bylo by dobré zkoumat např. v pokračujícím výzkumu.

6.2 Nezávislost Ukrajiny a Oranžová revoluce

Ukrajina se stala nezávislou 24. srpna roku 1991, ale ani to neznamenalo stabilní politickou situaci. V počátku byla Ukrajina respektována a působila jako stát, od kterého se mnoho očekává. Ovšem to vše bylo poměrně rychle vyvráceno špatnou ekonomickou situací země. Poté následovala plejáda událostí, které Ukrajinu ovlivnily.

První událostí byla takzvaná Oranžová revoluce. Je to označení pro události, které se odehrály po druhém kole prezidentských voleb na Ukrajině v roce 2004. Ve zkratce řečeno – ve volbách proti sobě stáli Viktor Janukovyč, což byl v té době ukrajinský premiér a Viktor Juščenko, který reprezentoval hnutí „Naše Ukrajina“ – ve své kampani měli oranžovou barvu. Janukovyč měl podporu spíše zastánců Ruska a měl podporu i Putina. Juščenko naopak prosazoval nezávislost na Rusku. Po skončení voleb vedl Janukovyč. Opozice obvinila vládu z volebních podvodů a manipulace a začala obrovská vlna protivládních protestů. Výsledky voleb nebyly uznány a bylo nařízeno, aby se volby konaly znovu. Dne 26. prosince roku 2004 zvítězil Viktor Juščenko (Rychlík, Zilinskyj, Magocsi 2015: 410-416).

I když si v tu chvíli mnozí Ukrajinci oddechli, byl toto pouhý začátek. Viktor Juščenko se sice dostal k moci, ale ne na dlouho. Konflikty mezi prezidentem a premiérkou Julií Tymošenkovou stále gradovaly. „Prezident vinil premiérku ze zrady při Oranžové revoluci a ze zneužívání funkce k vlastním obchodním zájmům. Poté ji odvolal z funkce a předsedkyně vlády podala demisi“ (Rychlík, Zilinskyj, Magocsi 2015: 414). V roce 2010 se konaly další prezidentské volby a již před volbami bylo jasné, že Juščenko nemá šanci.

¹¹ Viz příloha číslo 3

Ve volbách zvítězil Viktor Janukovyč. Julie Tymošenková skončila těsně za ním na druhém místě a nejmenší počet hlasů získal Viktor Juščenko. Zanedlouho poté začalo vyšetřování bývalé předsedkyně vlády. Důvodem bylo to, že její manžel měl plynovou společnost, a Tymošenková uzavírala s Ruskem (pro Ukrajinu nevýhodné) smlouvy proto, aby co nejvíce prosperovala právě manželova společnost. Tymošenková byla následně obviněná a převezena do charkovského vězení (Rychlík, Zilinskyj, Magocsi 2015: 412-417).

6.3 Euromajdan

Euromajdanem jsou označovány dlouhotrvající občanské protesty a občanské neposlušnosti na Ukrajině. Tyto nepokoje začaly v noci 21. listopadu roku 2013. Tehdejší vláda pod vedením premiéra Mikoly Azarova pozastavila přípravu podpisu asociační dohody s EU. Protesty byly mnohdy i násilně rozehnány a vedly až k pádu prezidenta Viktora Janukovyče. Název Euromajdan je spojením dvou slov – euro (EU) a Majdan (kyjevské náměstí Nezávislosti).

„Když už měl ukrajinský stát nakročeno k ekonomickému kolapsu, část oligarchů viděla východisko ve vyvolání občanské války. Zachovaly se docela logicky – lupiči také s oblibou zapalují domy, aby zkomplikovali vyšetřování. Svou roli samozřejmě sehrál i útok Janukovyčova klanu na majetky ostatních majitelů Ukrajiny. Ti potom za pomoci nájemných demonstrantů (jak se dnes ukazuje, mnoho z nich měli kriminální minulost) zorganizovali velmi násilný puč, který nazývali revolucí na „Majdanu“ (Bašta 2016: 12).

Jedním z hlavních důvodů rozpoutání Euromajdanu bylo podle Jaroslava Bašty pozastavení podpisu asociační smlouvy s EU. Hlavním požadavkem demonstrantů byl odstup Viktora Janukovyče z postu prezidenta země a propuštění bývalé premiérky Julie Tymošenkové z vazby (Bašta 2016: 12).

Při protestech se na kyjevském náměstí Nezávislosti sešlo cca 200000 občanů. Vyjadřovali názor, že Ukrajina je Evropa, následně byli napadeni bezpečnostními složkami, které se snažily tyto protesty násilně rozehnat. Ovšem dodnes není jasné, kdo zahájil střelbu, stejnou zbraní se totiž střílelo jak do demonstrantů, tak i do ozbrojených sil. Demonstranti byli bití a došlo také k ničení nahrávacích zařízení. Vše vyvrcholilo tím, že Tymošenkovou propustili z věznice a Janukovyč uprchl do Ruska. Podle mých informantů byli Ukrajinci rozhořčeni tím, co se následně ukázalo. Ukrajinská ekonomika byla v žalostném stavu, ale

prezidentovo sídlo bylo na ukrajinské poměry až příliš okázalé. Po uprchnutí prezidenta do Ruska se totiž ukázalo, že i přes fakt, že ukrajinská ekonomika na tom byla dost špatně, prezident měl doma například i zlatou toaletu či kohoutky u umyvadel. S tímto tvrzením jsem se setkala v roce 2014, kdy jsem v Dolině trávila dva týdny ze svých letních prázdnin. Ukrajinci byli touto zprávou dost rozzlobení. Z médií totiž dostávali informace, že například na opravy infrastruktury nejsou prostředky a pak se dozvěděli o honosném sídle prezidenta, jejich reakci jsem se upřímně moc nedivila.

Euromajdanem ale nic neskončilo, spíše naopak. Tento konflikt vygradoval anexí Krymu a válkou ve východní Ukrajině, čemuž se věnuji v dalších podkapitolách.

Na toto téma jsem se ptala zpětně i některých informantů, avšak mi bylo řečeno, že většina z nich už žila v ČR a o situaci na Ukrajině se příliš nezajímali.

6.4 Anexe Krymu a nepokoje v Oděse

Další důležitou událostí byla anexe Krymu v roce 2014, podle mých informantů to bylo ale v pořádku, protože Krym dříve patřil Rusku a oni si ho pouze vzali zpět. Po anexi Krymu došlo k tragické události v Oděse: na demonstraci proruských aktivistů, která byla násilně potlačena, a to probanderovskými aktivisty, byli tito demonstranti prakticky zaživa upáleni v Domě odborů (a tato zvěrstva nebyla nikdy potrestána), takto zemřelo 48 lidí. Myslím si, že anexe Krymu byla důsledkem toho, že mnoho obyvatel se hlásilo k Rusku. Na druhé straně se spekuluje o tom, že Američané chtěli na Krymu stavět vojenskou základnu a Rusko nemohlo připustit, aby k tomu došlo, proto si své území vzali zpět. Dalším důležitým faktorem, při této události byla přítomnost ruského námořnictva právě na Krymu.

„Devadesátá léta 20. století nebyla pro Krym v žádném případě klidným obdobím. Postavení ruského černomořského loďstva bylo posíleno smlouvou mezi Ruskem a Ukrajinou z roku 1997. Rusko získalo 81,7 % lodí a smělo umístit na poloostrově vojenskou techniku a své vojáky. Ukrajina za to měla dostávat finanční podporu 526,5 mil. amerických dolarů ročně. Tato smlouva, platná původně pouze do roku 2017, byla v roce 2010 prodloužena proruský smýšlejícím prezidentem Viktorem Janukovyčem o dalších 25 let, tedy do roku 2042“ (Ulbrechtová, Ulbrecht, Jobstová 2019: 8). Vzhledem k situaci Euromajdan bylo pro Rusy tedy nejen nezbytné, ale i jednoduché se Krymu ujmout a pomoci zorganizovat, popř. ohlídat, že proběhne referendum o oddělení Krymu od Ukrajiny a připojení k Rusku. Já sama

jsem neměla možnost navštívit Krym, ale Oděsu ano, je tomu již 15 let. Jediné, co si z dovolené u Černého moře pamatuji, že se všude hovořilo rusky.

6.5 Válka na východní Ukrajině

Dalším příkladem nestabilní politické situace je válka v Donbasu. Je to označení pro válečný konflikt mezi Ukrajinskou armádou a dobrovolnickými ozbrojenými silami na jedné straně a proruskými separatisty, podporovanými Ruskou federací na straně druhé. Tento konflikt začal v březnu roku 2014 během Ukrajinské krize, kdy byly masové nepokoje. Důvodů, proč tato občanská válka započala je více – prvním důvodem je Oranžová revoluce a také Euromajdan a s ním spojené obrovské protesty.

Doněcká oblast je jediným místem na Ukrajině, kde se nachází nerostné bohatství země. Je proto zajímavou otázkou, proč válka začala právě tam. Důvodem, proč se konflikt odehrává právě na tomto území, je ten, že v Doněcku proběhla také demonstrace, kdy ze strany aktérů těchto nepokojů bylo požadováno referendum o připojení této oblasti k Rusku. Poté byla obsazena budova ukrajinské tajné služby skupinou, která se obsazení zúčastnila, byl ustanoven nový parlament, který vyhlásil nezávislou Doněckou lidovou republiku a zároveň oznámil, že vyhlásí referendum o připojení k Rusku, a požádal ruského prezidenta o vojenskou pomoc. To se samozřejmě nelíbilo Ukrajinské vládě, a tak zahájila protiútok. (Žantovský 2016: 94-95).

Osobně jsem v létě roku 2014 byla na Ukrajině a o tomto zážitku se zmiňuji v kapitole ekonomická situace. Byla jsem svědkem toho, jak mladí muži chodili po Dolině a prosili občany o finanční pomoc, jelikož neměli dostatečné prostředky ani na nákup vybavení do války. Stát jim s tím moc nepomohl, jelikož na to sami neměli peníze. V souvislosti s tím mě pak překvapila medializace této události v ČR, kdy média spekulovala o tom, že ukrajinská armáda sestřelila dopravní letoun Malaysia Airlines, na jehož palubě zemřelo 298 cestujících. Tato situace ve mně vyvolala smíšené pocity, jelikož jsem věděla, že to není možné. Ačkoliv média o tom mlčí, tak tento ozbrojený konflikt nadále trvá a do jisté míry podporuje už tak špatnou ekonomickou situaci země (Žantovský 2016: 94-95).

6.6 Evropská unie nebo Rusko? A nový prezident Volodymyr Zelenskyj

V této problematice je rozdělení názorů dle toho, kde obyvatelé žijí. Východní část Ukrajiny se chce připojit k Rusku, o čemž vypovídají i výzkumy. Západní část Ukrajiny na druhou stranu usiluje o to, aby si ji vzala pod křídla EU. Dle mých informantů je tato problematika celkem jasná. Ukrajina má obrovský státní dluh, podle internetových zdrojů je to 50 miliard amerických dolarů. Je to jeden z možných důvodů, který by bránil vstupu do EU (Letko 2016: 12-15). Dalším faktem je i to, že zpravidla každý Ukrajinec ovládá ruský jazyk. Televizní pořady jsou také v ruském jazyce. Je těžké odhadnout, jak tohle dopadne, ale dle mých informantů by připojení ať už k Rusku či k EU Ukrajině značným způsobem pomohlo.

V této souvislosti jsem se rozhodla shrnout postoj Ukrajinců k novému prezidentovi. Volodymyr Zelenskyj je prezident Ukrajiny od roku 2019. Ihned po zvolení nabídl všem Rusům ukrajinské občanství, čímž reagoval na ruského prezidenta Vladimira Putina, který dříve navrhl ruské občanství pro Ukrajince výměnou za slib věrnosti Rusku. Tento čin vyvolal mezi Ukrajinci rozpačité názory na nově zvoleného prezidenta. I přes tento poněkud kontroverzní čin, vidí Ukrajinci v novém prezidentovi naději na zlepšení situace. Informantka Anna se při rozhovoru zmínila o tom, že se jí to nejdříve zdálo jako hloupost – zvolit si za prezidenta země komika a herce. Uvedla však také, že Ukrajině přeje zlepšení situace a myslí si, že nový prezident tomu dopomůže.

Tato kapitola shrnuje historické události z posledních devadesáti let. Je dobré si tyto události připomenout pro porozumění možným příčinám současné obtížné situace v ukrajinské společnosti a také příčinám odchodu Ukrajinců za lepším životem. Myslím si, že na této kapitole je jasně vidět, že politická situace země nebyla nikdy stabilní, což je také dle mých informantů jednou z hlavních příčin migrace. Podle informantky Oksany lidé už tamní vládě i politice moc nevěří. Jedním z důvodů je zklamání. Zklamali se tolikrát, že už nad tím zanevřeli. Možná bude volba nového prezidenta tou správnou cestou, jak zlepšit situaci na Ukrajině, ale i povědomí o politice a vládě.

7 Migrace

Hlavním tématem mé práce je otázka migrace. Dle dat z českého statistického úřadu je v ČR 564 345 cizinců legálně a nejpočetnější skupinou jsou právě Ukrajinci, kterých zde k 31. 12. 2018 bylo 131 302. Z tohoto počtu 128675 Ukrajinců pobývalo na území ČR déle než 12 měsíců, z toho trvalý pobyt mělo celkem 84 890 Ukrajinců. Dle věku je zde nejvíce Ukrajinců ve věku 30-39 let. Ze statistik rovněž vyplývá, že početněji jsou zde zastoupeni muži.¹²

„Českou republiku jako cílovou zemi si migranti vybírají především kvůli snazší dostupnosti pracovních příležitostí a geografické, kulturní a jazykové blízkosti“ (Bittnerová 2005: 362). Snazší dostupnost hraje při migraci velkou roli, protože získat vízum do ČR je snazší než do jiných zemí. Mnoho Ukrajinců migrovalo do Kanady či USA, ale získání víza či trvalého pobytu je v těchto zemích složitější. Mnoho Ukrajinců také řeší situaci tak, že si nechají udělat polské vízum a poté pracují v ČR. Dalším aspektem je dle mého názoru i to, že v Čechách je poměrně velká Ukrajinská komunita. Dalším důležitým aspektem migrace jsou pracovní příležitosti a výše mzdy v jiných zemích. Ukrajinci se sice snaží obejít systém a dělají si polská víza, ale myslím si, že s Poláky nemají dobré vztahy. Na Ukrajině je to tabu a moc se o tom od lidí nedozvíte, ale velkou roli v tom hrají banderovci, kteří vyvražďovali Poláky.

7.1 Vízum, trvalý pobyt a občanství

Když se Ukrajinec rozhodne, že odjede za prací do Čech, musí požádat o vízum. Víza jsou krátkodobá či dlouhodobá. Krátkodobá jsou zpravidla na 30 dní, kdy žadatel musí mít platný pas, musí prokázat účel a podmínky cesty, musí mít zajištěny dostatečné prostředky pro obživu jak na dobu předpokládaného pobytu, tak na návrat do své země původu nebo na průjezd do třetí země. Dostatečné prostředky – je to 0,5 životního minima, což v současné době činí 2200 Kč na měsíc. Při dlouhodobém vízu, kdy délka pobytu přesahuje 90 dní, musí žadatel prokázat i to, že má zajištěné ubytování po dobu pobytu.¹³

¹² Zdroj – data z ČSÚ.

¹³ Zdroj – MV ČR.

O povolení k trvalému pobytu může cizinec žádat po pěti letech nepřetržitého pobytu na území ČR. I v tomto případě musí cizinec prokázat, že má zajištěné ubytování. Já osobně jsem povolení k trvalému pobytu získala po pětiletém nepřetržitém pobytu v roce 2009. Když jsem po nedlouhé době chtěla jet na školní pobyt do Itálie, tak mi tento doklad sloužil i jako cestovní pas při cestování po Schengenu.

Cizinec může žádat také o občanství České republiky. Tuto žádost může podat, pokud má trvalý pobyt a žije na území ČR po dobu 10 let. Pokud je cizinci udělen trvalý pobyt před dovršením 18 let, jako například u mě, tak stačí podat žádost o občanství a následně předložit vysvědčení ze všech ročníků školy. O občanství jsem mohla žádat po dovršení 18 let. Udělali mi i nový rodný list a změnili mi písemnou verzi jména. Má informantka Oksana, která si o občanství také žádala, musela udělat zkoušky, za které v té době platila cca 5000 Kč, z reálií Česka a z českého jazyka. Dále musela mít různé doklady, například o tom, že nikde nedluží žádné peníze, potvrzení o práci, výpis z trestního rejstříku atd. Po splnění zkoušek čekala dva roky, než jí bylo občanství uděleno.

7.2 Důvody k migraci

„Nejčastějším důvodem k pobytu Ukrajinců na území České republiky je zaměstnání, pobyt za účelem sloučení rodiny, podnikání a studium“ (Vacková 2016: 29). Při mém výzkumu se informanti shodli na tom, že Ukrajinci migrují hlavně z ekonomických důvodů. Hlavním důvodem je podle mě zaměstnání, s čímž souvisí právě ekonomická situace. „Imigranti tzv. třetích zemí získávají v České republice pracovní místa s nižší průměrnou mzdou, která neodpovídá jejich kvalifikaci“ (Vacková 2016: 53). Mnoho mužů pracuje většinou ve stavebnictví, ženy spíše jako pomocné síly v kuchyni či jako uklízečky. Je to ale složitější, než se zdá. V podkapitole, která se týká ekonomiky jsem se již zmiňovala o tom, jak je školství na Ukrajině zkorumpované. Je tedy otázkou, zda dát práci člověku z Ukrajiny, který je vystudovaný, ale nemáte jistotu, že bude práci ovládat, anebo mu dát méně kvalifikovanou pozici.

Informantka Oksana uvedla, co bylo jejím důvodem k migraci: „*Ekonomická situace v zemi, kde jsem se narodila a vyrůstala. Mí přátelé začali cestovat a říkali mi, jak je to super a kolik si vydělám peněz. Když jsem slyšela o té částce, tak jsem si vyřídila vízum a jela jsem. V té době to nebylo ani tak složité, dnes je složitější získat vízum.*“ Myslím si, že je to další aspekt. Jeden člověk z vesnice odjede do Čech, vydělá si peníze a najednou zjistí, že nemusí

žit z toho minima, co má a při návratu na Ukrajinu o svých zážitcích poví i přátelům. Mnoho Ukrajinců, právě jako má informantka Oksana, jeli do Čech nejprve „na zkušenou“. V rozhovoru hovořila o tom, že nevěděla, co ji čeká, ale řekla si, že to zkusí a uvidí. Vyprávěla mi svůj příběh o tom, jak přijela do Čech.

„Všichni sem jezdili a vydělávali tady slušný peníze, o kterých se nám na Ukrajině ani nesnilo. Tolik se nedalo vydělat na Ukrajině za rok, natož za měsíc. No, tak jsem pochopitelně chtěla jet do Čech. Tak jsem si udělala pas a v tom devadesátém devátém musela být víza. Bylo to znát i na těch silnicích. Když člověk jede Ukrajinou a pak přijede na Slovensko nebo do Čech, tak je to obrovský rozdíl. Byla jsem z toho paf. Bylo to úplně něco jiného. No a potom tady jsme byli v Praze v nějakém bytě, ale protože tam nebyla práce, tak já a dvě kamarádky jsme jely sem na Liberecko. Přijely jsme sem a ukazovali nám, co budeme dělat. My jsme z toho byly unešený, když jsme viděly, že budeme pracovat v teple a že u toho můžeme i sedět. Bylo to úplně něco jiného. Byly jsme úplně hotový z toho, že teče teplá a studená voda. Měly jsme radost z takových maličkostí. Třešničkou na dortu bylo to, když jsem dostala svoji první výplatu. Tolik peněz jsem pohromadě nikdy neviděla.“ (Oksana)

Také se zde musím zmínit o tom, že na Ukrajině fungují tzv. „mafíáni“, kteří žijí většinou v Čechách a migrantům zajišťují práci a i ubytování. Za to si berou určité procento z jejich výplat. Víím, že pod „mafíánkou“ na začátku svého pobytu pracovaly Oksana i Ljuba.

Dalším důvodem k migraci je pobyt za účelem sloučení rodiny. To se podle mě týká spíše mladších Ukrajinců, kteří mají rodiče v ČR a ti se rozhodnou vzít si děti k sobě. Je to samozřejmé, že chtějí mít děti u sebe, ale mnohdy je to pro ty děti šok. Zvláště pro ty starší, které hodí již do školy. Tématu, které se týká rodičovství ukrajinských žen pracujících daleko od domova a hlídání dětí prarodiči, se věnuje Petra Ezzeddine v článku *Ženy na vedlejší koleji*, kde se zabývá i tím, do jak těžkého postavení se dostávají ženy, které jsou nucené opustit své vlastní děti, protože se musí nějak uživit a na Ukrajině je to nemožné (Ezzeddine, 2016:21-48). V této souvislosti se mi svěřila informantka Katja, která do 6 let žila na Ukrajině bez matky.

„Já jsem vlastně do šesti let vyrůstala téměř bez mámy, protože byla v ČR a můj táta byl myslím taky v Čechách nebo v Polsku, už si to nepamatuju. Já jsem tak nějak putovala po rodině a hlídal mě vždycky ten, kdo mohl. Chvíli jsem byla u babičky, ale ta v té době pořád chodila do práce. Pak jsem byla u tety – tátovy ségry, která má

syna, který je asi o 3 roky mladší než já, takže jsem si tam měla aspoň s kým hrát. Pamatuju si takové vtipné situace, teta měla u domu obchod. Měla tam všechno možný – od zeleniny až po sladkosti. Když jsem byla malá, tak nám s bratrancem přinesla krabice s bonbóny a my jsme to přebírali. Bylo to super! Pak jsem taky dost často byla u sestry mojí babičky, já jí říkala teta, a jejímu manželovi dědo. Ted' se tomu směju a nevím, jak mě to mohlo napadnout. Jak jsem říkala, putovala jsem po rodině, ale spíše po rodině z tátovy strany. No spíš si mě přehazovali jako „horkej brambor“. Neříkám, že to bylo jednoduché. Stýskalo se mi. Do ted' si pamatuju, jak jsem jako malá pořád brečela, že chci mámu. Musela jsem si zvyknout. Když přijela máma s tím, že pojedeme do Česka, neváhala jsem ani vteřinu. Chtěla jsem být s ní! Na druhou stranu bylo pro mě strašně těžké si s ní vybudovat vztah, pořád jsem jí zazlívala, že se rozvedla s tátou a vzala mě do cizí země k novému tátovi, pro kterého to asi taky nebylo lehký. To, že můj biologický táta je a již v mém dětství byl alkoholik, jsem zjistila až po pár letech.“ (Katja)

Na tomto rozhovoru se ukazuje, že vazby v rodině jsou dost silné, nejde jen o to, jak informantka, koho oslovovala, ale spíše, že ji hlídala i vzdálenější část příbuzenstva. Je zde zřejmé, že v složitých životních situacích se rodina dokáže semknout a postarat se o dalšího člena rodiny. Vnímám to takto v porovnání se situací v ČR. Dle mých českých příbuzných, ale i přátel, mohu sdělit, že se české rodiny schází, ale i si vypomáhají podstatně méně. Babička má například dva sourozence, ale vídají se málokdy. Mají dobré vztahy, jen nejsou zvyklí komunikovat a scházet se v takové míře, jako na Ukrajině. Rozhovor také poukazuje na nelehkou situaci, do které jsou často zasazeny děti. Rodiče musí odjet do zahraničí za prací a dítě „putuje“ po celé rodině. Je zřejmé, že se informantce po matce velmi stýskalo a dle mých informací právě vztah s matkou pro ni bylo velmi těžké navázat. Informantka Anna také hovořila o to, že když přijela do ČR, tak šla do osmé třídy základní školy. „*Ano, první rok. Přijela jsem sem v pubertě, ve 14 letech, musela jsem opustit kamarády, bylo spoustu probrečených nocí. Nikdo se mi neposmíval a děti se mě spíše stranily. Bylo to náročné, šla jsem do 8. třídy a klasifikovali nás normálně, takže to bylo složité, protože i když jsem měla poměrně velkou jazykovou bariéru, tak jsem se musela učit několikrát víc jak ostatní děti.*“ Je to dle mého názoru další důležitý aspekt migrace, kterému by bylo třeba se více věnovat.

7.3 Integrace

Důležitým aspektem migrace je integrace. Migranty si můžeme totiž rozdělit do dvou skupin – ti, co migrovali výhradně za účelem práce, a ti, co se snaží v České republice zabydlet. Ti, co migrovali za prací, chodí převážně do zaměstnání na 8-12 hodin denně, i když podle mých zdrojů to bývá i na více hodin. Žijí převážně na nějaké ubytovně blízko zaměstnání a k přežití si nechávají minimum finančních prostředků. Informantka Oksana uvedla, že si každou neděli koupila jogurt za odměnu. Tato skupina migrantů je v kontaktu s dalšími Ukrajinci a o integraci se příliš nesnaží. Zpravidla tu jsou sami a rodinu mají ve své rodné zemi, kam posílají peníze. Druhá skupina – migranti, co se zde chtějí zabydlet, se snaží o integraci. Do práce chodí, ale snaží se navštěvovat i různé společenské události za účelem poznat nové přátele. Když jsem se na toto téma ptala svých informantů v Čechách, tak se všichni kromě Ljuby shodli na tom, že se přátelí spíše s Čechy než s Ukrajinci. Ljuba v rozhovoru uvedla, že pracuje v malé firmě, kde pracují spíše Ukrajinky, Moldavanky atp. S Čechy se snaží navazovat kontakty, ale rozumí si více s Ukrajinci. Také se přidala ke komunitě Jehovistů, kde jsou převážně Ukrajinci a Rusové.

7.4 Problémy spojené s migrací

Problémů, které souvisí s migrací, je nespočet. Mě například zaujala situace na Liberecku, kde v malém městě Český Dub se mnoho domů změnilo na ubytovny pro cizince, a i pro Ukrajince. Také jsem se setkala s názory Čechů, kteří si myslí, že je Ukrajinci přišli připravit o práci. Chápu to tak, že Ukrajinci (cizinci z bývalých zemí SSSR) zaměstnaní v ČR, jsou ochotni pracovat za minimum/méně peněz, čímž snižují hodnotu práce v celé společnosti. Pokud chtějí pracovat i Češi (méně kvalifikovaní či v oblastech, kde není tolik kvalifikovaných pracovníků), musí se spokojit s nízkou mzdou – jinak ji skrze agentury získají cizinci. Současně se může stát, že je pro firmy jednodušší najmout si agenturní pracovníky a neplatit jim sociální výhody nebo dovolené. Tento systém působí neblaze na pracovní trh, neb dochází takto k prekarizaci práce a pauperizaci pracujících lidí, tento systém vytváří nerovnosti, kterým se neumí společnost bránit. Na tyto problémy upozorňuje řada sociologů například Jan Keller, který se ve svém díle zabývá tím, do které vrstvy společnosti patří dělníci a jak se tato problematika měnila v průběhu let. (Keller 2010: 117–121) Tato prekarizace je jedním z důsledků globalizace – není typická jen pro situaci v ČR, ale dopadá na obyvatele dalších (i západních) zemí.

„Cizinec musí navíc mnohdy čelit předsudkům, rasismu, xenofobii ze strany většinové společnosti“ (Scheu 2011: 178). Já osobně jsem se s těmito problémy nesešla. Ale je to z toho důvodu, že jsem v ČR už dlouho. Informantka Anna mi vyprávěla svůj příběh o tom, jaké to pro ni bylo, když přijela do Čech. Ptala jsem se jí na to, jestli někdy litovala toho, že odjela do Čech. Anna mi sdělila že ano, ale pouze první rok.

Když se zamyslím nad vlastními zkušenostmi, vzpomínám především na předsudky. Mnoho lidí si totiž myslí, že Ukrajinci kradou, podvádí. To vše ale záleží na člověku. Vlastně to byl i důvod, proč jsem se rozhodla psát ve své bakalářské práci o tomto tématu. Mnoho lidí si vůbec neuvědomuje, jak těžké je opustit vše, co mají, a odjet někam, kde nikoho neznají. Setkala jsem se i s názory, že Ukrajinci jsou alkoholici a neumí se chovat. Také jsem byla svědkem událostí, kde chování některých Ukrajinců bylo nevhodné, ale zase záleží na člověku. Předsudky hrají velkou roli v každodenním životě migrantů.

8 Shrnutí výzkumu

Tato práce se zabývá migrací Ukrajinců do České republiky. Tento výzkum byl pro mě samotnou velice zajímavý. Sama jsem si procesem migrace a integrace prošla a bylo pro mě podnětné vyslechnout příběhy i jiných Ukrajinců, kteří migrovali.

Rozhovory probíhaly v příjemném a přátelském duchu, kdy jsme si prostě popovídali o tom, jaké bylo opustit Ukrajinu a jak to informanti vnímají zpětně, po několika letech života v ČR. Z toho se dá usoudit, že celkový proces migrace není vůbec snadný. Bylo to cítit i z rozhovorů. Opustit své přátele, širší rodinu a odjet do cizí země není vůbec jednoduché. A proto jsem se rozhodla věnovat svou bakalářskou práci právě této problematice.

Velmi důležité je pro mě i to, abych celkovou situaci ukázala tak trochu z jiné stránky. Na Ukrajině jsem žila a reálně vím, jak to tam chodí. Protože však za svůj domov považuji i ČR, mám zde přátele, cítím se být Češkou, chtěla jsem přiblížit pohled na Ukrajinu i obyvatelům České republiky a možná tak trochu vysvětlit důvody migrace, což si myslím, že se mi do jisté míry podařilo. Myslím si, že jako Češka s ukrajinskými kořeny, narozená na Ukrajině, jsem dokázala přinést reálný pohled na celkovou situaci. Nebylo cílem Ukrajinu hanit, ale spíše ukázat, jaké tam jsou problémy. Také bylo mým cílem přinutit lidi, aby se nejdříve zamysleli nad celkovou situací na Ukrajině, než budou obviňovat Ukrajince z toho, že jim berou práci.

Z jakých důvodů Ukrajinci migrují či nemigrují ze své země? Proč Ukrajinci migrují je podle mého výzkumu celkem jasné. Může za to ekonomická a politická situace země, kde vládne korupce. S tím souvisí nedostatek pracovních příležitostí, nízké mzdy a nižší úroveň života. Když jsem se ptala na otázku, zda informanti litují toho, že odjeli do Čech, tak se jednomyslně shodli, že to bylo to nejlepší, co udělali. Také si všichni mí informanti, kteří už určitou dobu žijí v České republice, nedokážou představit svůj vlastní život na Ukrajině. Z mého výzkumu také vyplývá, že ti, co zůstali na Ukrajině, do ciziny nemigrují, protože z toho mají strach, nebo mají někoho v rodině, kdo je v zahraničí a posílá jim peníze. Samozřejmě toto je obraz, který mi vyplynul z mého výzkumu, je ovšem možné, že kdybych výzkum realizovala v jiném prostředí a s jinými informanty, byly by výsledky jiné

Jakým způsobem ovlivnila migrace mé informanty, na to je těžší jednoznačně odpovědět. Shodli se na tom, že toho nelitují a že se mají v ČR lépe, než by se měli na Ukrajině. Jsou rádi za to, že mohou pracovat a žít v jiné zemi bez ohledu na místo narození.

Mě například migrace ovlivnila velmi. Mnohokrát jsem si představovala, jaké by bylo žít na Ukrajině. Tady mám možnost studovat, aniž by rodiče museli platit učitelům za dobré známky, mám vidinu toho, že budu mít práci, což bych na Ukrajině taky neměla. A vím, že budou mít lepší život i moje děti. V ČR mám prostě a jednoduše stejná práva jako jakýkoliv jiný člověk.

9 Závěr

Na začátku výzkumu jsem si stanovila, co je cílem mé bakalářské práce. Poté jsem si formulovala výzkumné otázky a nastudovala si 5 teorií, které mi pomohly migraci objasnit a pochopit.

Cílem mé bakalářské práce bylo zmapovat problematiku migrace Ukrajinců do České republiky. Dále též představit čtenářům celkový pohled na Ukrajinu pohledem Ukrajinců, kteří se z jakýchkoliv důvodů rozhodli svou zemi opustit a představit faktory, jež migraci ovlivňují. Analyzovat potíže při integraci, se kterými se občané Ukrajiny potýkají a kterým musejí každý den čelit. Myslím si, že tyto cíle se mi do jisté míry podařilo splnit a udržet. Problematika migrace Ukrajinců do ČR byla pro mě hlavním tématem. Představila jsem také faktory, jež migraci ovlivňují, jako je například ekonomická situace a s ní spojené další aspekty. Například mzdy, korupce, pracovní příležitosti atp. Potíže při integraci jsem dokázala definovat za pomoci informantů, se kterými jsem o tomto problému hovořila. Ukrajinu jsem představila pomocí informantů, kteří svou zemi opustili a ve svých odpovědích reflektují rozdíly mezi životem v ČR a na Ukrajině.

Mé výzkumné otázky jsem si odpověděla poměrně snadno. Ukrajinci migrují hlavně z ekonomických důvodů. Pracovní příležitosti nejsou a dle mých informantů jsou mzdy tak nízké, že by jim to nestačilo ani na pokrytí základních životních potřeb. Z mého výzkumu také vyplynulo, že Doliňané nemigrují kvůli věku anebo jednoduše mají v rodině někoho, kdo pracuje v zahraničí a rodinu finančně podporuje. Způsob, jakým migrace ovlivnila informanty, je dle mého výzkumu poměrně jednoznačný. Z počátku to pro mě, ale i pro mé informanty nebylo vůbec jednoduché. Nakonec je vše zlé pro něco dobré a informanti se shodli na tom, že odjet, bylo nejlepší rozhodnutí, které v životě udělali. Mnoho lidí si to neuvědomuje, ale ty rozdíly jsou obrovské. Proto jsem ve své práci psala i o ekonomické situaci země, chtěla jsem do jisté míry vysvětlit, proč ti obyvatelé Ukrajiny do ČR jezdí. Myslím si, že každý člověk má právo na dobrý život a pokud chtějí Ukrajinci zabezpečit svou rodinu, tak jinou možnost než odjet ze své země, jednoduše nemají.

Sociálně-vědních teorií, které mi pomohly pochopit a objasnit migraci, bylo celkem 5: Push-Pull teorie, neoklasická ekonomie, nová ekonomie migrace, teorie světového systému a teorie sítí. Výzkum mi celkem jasně nastínil push a pull faktory. Push faktory jsou například špatná ekonomická situace, nedostatek pracovních příležitostí nebo nestabilní politická

situace, kterým jsem se věnovala v předešlých kapitolách. Pull faktory jsou zde poměrně zásadní: jsou to pracovní příležitosti, výše mezd, dostupnost zaměstnání i blízkost ČR od Ukrajiny. Neoklasická ekonomie mi dala to, že migrace je logický proces. Kdyby totiž na Ukrajině byl pracovní trh jako je tomu v České republice, tak by nebyli nuceni migrovat ze své země. Nová ekonomie migrace problematiku migrace vnímá i v souvislosti s rodinným životem. Mnoho rodičů musí odjet a dítě nechá doma s prarodiči. Tak to popisovala i Katja, kdy její rodiče odjeli za výdělkem a vidinou toho, že si postaví dům a ona vyrůstala od svých tří let s prarodiči. Další teorie, která mi dala na migraci opět o trochu jiný pohled, byla teorie světového systému, kde jsem pochopila, že i historické uspořádání má vliv na migraci. A poslední teorie úzce souvisí právě s rodinou a vztahy, kdy si Ukrajinci vybírají zemi také dle toho, zda tam je komunita Ukrajinců.

Tento výzkum mi pomohl objasnit více, než jsem na začátku předpokládala. Výzkum mi totiž přiblížil i situaci mých přátel, kteří migrovali a já jejich příběhy tak podrobně neznala. Dozvěděla jsem se mnoho zajímavých informací, které jsem se snažila zasadit do kontextu a interpretovat.

Výzkum mě velmi bavil, protože jsem se setkala s přáteli, na které jsem dříve neměla čas. Také jsem navštívila svou rodnou zemi a vrátila se tak trochu do toho bezstarostného dětství, kdy jsem chodila po obci a povídala si s lidmi.

Myslím si, že úskalí migrace jsou velká. Mnoho lidí si nedokáže představit, že by opustilo svou rodinu a odjeli do ciziny za prací. Migrace ovlivňuje všechny aspekty rodiny i společnosti jako takové. Společnost mívá mnoho předsudků vůči cizincům. Rodinu však ovlivňuje migrace ještě více, jelikož vytvořit si vztah s někým, koho poslední roky člověk vidá dvakrát až třikrát za rok, je těžké. Je to zvláštní. Dnes jsem za odchod z Ukrajiny a šanci žít v ČR nesmírně ráda, stejně jako mí informanti, kteří se rozhodli Dolinu opustit a jít za lepším životem. Vzpomínám si však, že v té chvíli to bylo opravdu těžké. Nová země, nové zvyky, nová rodina. Ukázalo se, že stejně ambivalentní pocity prožívali i mí informanti, kteří museli zvažovat, co je z dlouhodobého hlediska pro jejich situaci menší riziko, co jsou schopni unést.

Seznam literatury

- Bašta, J. 2016. *Ukrajina a EU – smutný příběh selhání elit*, in Letko, P., J. Bašta, T. Spencerová, P. Žantovský, J. Petránek, L. Hud'o, S. Novotný, J. Schneider, V. Zacharčenko. *Ukrajina – Dva roky po Majdanu a Oděse*, 12-14. Liberec: Čas.
- Bednářová, M. 2001. *Kde se zastavil čas*. Praha: Adonai.
- Bittnerová, D. 2005. *Kdo jsem a kam patřím? identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis.
- Český statistický úřad. *Cizinci podle kategorií pobytu, pohlaví a občanství k 31. 12. 2018*. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/11292/27914491/1812_c01t02.pdf/f2f50947-ce8a-46b2-b0a0-4142c1ede807?version=1.0 [31. 3. 2020]
- Fidler, J. 2017. *Ukrajina*. Praha: Ottovo nakladatelství.
- Gellner, E. 1993. *Národy a nacionalismus*. Praha: Hříbal.
- Hendl, J. 2016. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Holubec, S. 2010. *Sociologie světových systémů: hegemonie, centra, periferie*. Praha: SLON.
- Hradečná, P., M. Jelínková, P. Ezzeddine, H. Havelková 2016. *Ženy na vedlejší koleji (?)*. Praha: UK.
- Hůlová, P. 2012. *Čechy, země zaslíbená*. Praha: Torst.
- Jirka, L. 2018. *Migrace za lepším životem. Etnická návratová migrace ze západní Ukrajiny: Sounáležitost s ukrajinským národem a "vytváření" krajanů*. Praha: Univerzita Karlova.
- Jirka, L. 2018. *Slava Ukrajini, herojam slava! Ukrajinská povstalecká armáda z pohledu ukrajinských povstalců a obyvatel Rivnenské oblasti*. Praha: CZU. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/bitstream/11025/31300/1/Jirka.pdf> [25. 3. 2020]
- Keller, J. 2010. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. Praha: SLON.
- Klíma, K. 2009. *Praktikum českého ústavního práva*. Plzeň.
- Letko, P., J. Bašta, T. Spencerová, P. Žantovský, J. Petránek, L. Hud'o, S. Novotný, J. Schneider, V. Zacharčenko. 2016. *Ukrajina – Dva roky po Majdanu a Oděse*. Liberec: Čas.

- Malynovska, O. 2013. *Migrace z Ukrajiny (s důrazem na Česko jako cílovou zemi)* in: Drbohlav, D. (Ed.) *Nelegální ekonomické aktivity mi-grantů (Česko v evropském kontextu)*. Praha: Karolinum, pp. 211–212.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J. E. 1993 *Theories of International Migration. A Review and Appraisal. Population and Development Review*, 19, pp. 431–466.
- MV ČR. *Občané třetích zemí*. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/obcane-tretich-zemi.aspx> [30. 3. 2020].
- Nykl, H. 2013. *Náboženství v ruské kultuře*. Červený Kostelec: Pavel Melvart.
- Paulíček, M. 2012. *Nikdo se neodvážá říci, že je to nudné*. Praha: SLON.
- Pavlásek, M., J. Nosková (eds.) 2014. *Když výzkum, tak kvalitativní*. Praha – pracoviště Brno: Etnologický ústav AV ČR.
- Scheu, H. Ch. (ed) 2011. *Migrace a kulturní konflikty*. Praha: Auditorium.
- Snyder, T. 2018. *Obnova národů: Polsko, Ukrajina, Litva, Bělorusko 1569-1999*. Polanka nad Odrou: Past production.
- Soukup, M. 2014. *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*. Praha: UK.
- Syruček, M. 2008. *Banderovci – hrdinové, nebo bandité?* Praha: Pražská vydavatelská společnost.
- Rychlík, J., B. Zilinskij, P. R., Magocsi. 2015. *Dějiny Ukrajiny*. Praha: Lidové noviny.
- Trlifajová, L. 2009. *Proměny současné ukrajinské migrace*. Praha:UK.
- Uherek, Z. 2004. *Migrace do České republiky, sociální integrace a lokální společnosti v zemích původu (prostor bývalého SSSR a slovenští Romové)*. Výzkumná zpráva. Praha: Etnologický ústav AV ČR
- Uherek, Z., V. Honusková, Š. Ošťádalová, V. Günter 2016. *Migrace: historie a současnost*. Ostrava: Občanské sdružení PANT.
- Ulbrechtová, H., S. Ulbrecht, K.Susanne Jobstová (eds.). 2019. *Krym v dějinách, literatuře a médiích*. Praha: AV ČR.

Vacková, J. 2016. *Sociální determinanty a jejich vliv na zdraví imigrantů žijících v České republice*. V Českých Budějovicích: Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita.

Přílohy

Rozhodla jsem se zařadit do příloh několik mnou pořízených fotografií v Dolině. Z důvodů anonymizace neuvádím fotografie osob, které se staly mými informanty.

Seznam příloh:

Fotografie 1 – Kostel v Dolině.....	58
Fotografie 2 – Hřbitov v Dolině.....	59
Fotografie 3 – Památník na počest banderovců	60
Fotografie 4 – Dům v Dolině	61
Fotografie 5 - Vedlejší silnice v obci nedaleko od Doliny.....	62

Fotografie 1 – Kostel v Dolině (autor fotografie Nadija Fedorčuk)

Fotografie 2 – Hřbitov v Dolině (autor fotografie Nadija Fedorčuk)

Fotografie 3 – Památník na počest banderovců v Dolině (autor fotografie Nadija Fedorčuk)

Fotografie 4 – Dům v Dolině (autor fotografie Nadija Fedorčuk)

Fotografie 5 – Vedlejší silnice v obci nedaleko od Doliny (autor fotografie Nadija Fedorčuk)